

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

IX. - 1911. - 4.

VSEBINA.

A. Funtek: Večerna alegorija	99	Maksim Gaspari: Prejšnji čas.	
Milan Pugelj: Sonet	99	Nove rože	119
Ivo Vojnović: Smrt majke Jugov- vičev	100	Fr. Sobot: Naši „Vogri“	121
Josip Premk: Ah, ta prepir	110	Llstek	123
Mara Tavčarjeva: Pesem o piščalki	110	Književnost:	
Ivan Lah: Spoznanje	111	Dr. Bogumiš Vošnjak: Ustava in uprava Ilir- skih dežel. — Društvo hrvatskih književnika. —	
Ivan Kačić: Fran Kurelac	115	„Matica Srpska“ v Dubrovniku. — Šolska Matica.	
Vekoslav Selinšek: Moj preludij	116	— Volja in moč. — Dolinar Jakob: Iz devete	
Andrej Rušar: Trenotek svetlobe		dežele. — „Slovenski citati in aforizmi“. — „Veda“.	
in sence	117	— Vuk Dojčević: Srbski Pavliha.	
Sambom: Zakrokall so vrani	119	Glasba:	
		Novi akordi. — Koncert „Glasbene Matice“.	
		Naše slike.	

LISTNICA UREDNIŠTVA.

P. St. Polenčar v C.: „Iz vrtnicev življenja“ je lahko „resnična zgodba“, a ni več; brez notranjih konfliktov je, brezidejna. Namesto pametnih nasvetov, ki jih dajete bodoči usmiljenki, bi jo rajši spremljali v bolnico in ji tam dali za bolnika — njega, ki jo je zavrgel. Vaša resignacija ob koncu je tem manj utemeljena, ker prav za prav niste ničesar izgubili; saj ste se Eli takorekoč iz usmiljenja ponudili. (Nenaročeni rokopisi se ne vračajo frankirano). — **N. V. Narte:** Morebiti pride kaj, a nekoliko izpremenjeno. — **Lojze Z., Dunaj:** Opisi niso slabi, a moti jih večkrat govorjenje, ki je psihološki neutemeljeno ali vsaj nepotrebno; razgovore sem zato črtal ali skrajšal. Tako postane spis bolj „slika“; kljub temu sta o sebi tako v ospredju, da slika prehaja v „črtico“, ki pa zahteva idejnost; idejo dobi spis, če konec zvežemo na ta način: „Kocjan si je bil zaslužil baš dosti za smrt“. (Sploh pa spada vse v pozno jesen; takrat morebiti). — **Jankini:** Edina „Huda ura“ ima neko vrednost, druge so popolnoma nerabne. — **Poljičan Ljutovit:** Tu pa tam kak zvok, melodije pa ni. — **Tovit:** Morda izide.

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrto leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. u

MIRKO RAČKI: PREHOD ČEZ AHERON.

A. FUNTEK:

VEČERNA ALEGORIJA.

Noč je jasna. Cesta nema
teče v snegu, kdo ve kam.
Žarkov sto se v zraku vnema.
Jaz po cesti hodim sam.

Ljubim te, srebrna cesta,
ko življenja ni nikjer!
Ljubim daleč te od mesta,
svetlokrili ti večer!

Tebi hodil sem naproti,
ko je v gorah gasnil dan.
Bil si še na daljni poti,
ves od solнца obsijan.

A potem si vedno bliže
plaval kakor tajen dih;
spuščal se čimdalje niže
in obstal nad mano tih.

V zraku dnevni tlé odsevi
kakor zmrzel solnčni žar.
Vse, kar bilo je podnevi,
mesečni oživlja čar . . .

Zrem prosjake, bogatine,
čujem vzdih, čujem smeh.
Ta pred sabo kola rine,
ta se vozi na saneh.

Na poljá kristalni halji
solnčni prah trepeče vžgan.
Proti nedogledni dalji
kroži, plove jata vran . . .

Vse je živo spet okoli,
a življenja ni nikjer.
In zato te ljubim toli,
svetlokrili ti večer!

Divno je, hoditi v svesti,
da je človek v hrupu sam.
Žene me po taki cesti,
najsí teče, kdo ve kam . . .

MILAN PUGELJ:

SONET.

Cekine siplji, Bog, na mojo pot!
Na zemlji druga sreča je neznana,
in če spoznana, naglo bo končana,
kjer je potreba zašla v mladi rod.

Če mož nad ženo zavihtel je plod,
če žena zmerja móža neugnana,
pa zine mošnje naj srebrna rana,
oba preplavil bo vesel krohot.

Cekine siplji, Bog, na mojo pot!
Skrbi beže, ko pred kraguljem kure,
ko satan križ, mrze jih bridke ure.

A radost poje mi presladkih not,
s cekinov žvenkom njen napev se brati,
srce je vedro ko otrok na trati!

IVO VOJNOVIĆ:

SMRT MAJKE JUGOVIĆEV.

DRAMSKA PESEM V TREH SPEVIH.

(Uprizorjena prvokrat na srbskem kralj. narodnem pozorišču v Belgradu dne 21. aprila 1906 in na hrvatskem narodnem kazališču dne 16. februarja 1907. Obdarjena z nagrado „Matice Dalmatinske“. Po hrvatskem besedilu prevedel Jos. Wester.

OSEBE:

Majka Jugovičev	Sedma „	Damjan Jugović
Prva snaha	Osma „	Slepec guslar
Druga „	Deveta snaha Angelija	Starkin vnučič
Tretja „	Carica Milica	Pastir
Četrta „	Kosovka devojka	Prvi glasnik
Peta „	Starka	Drugi glasnik
Šesta „		

Dvanajstero dece Jugovičev. Turški vojaki. Krščanski ujetniki. Starci. Žene. Deca. Svečeniki. Vladike. Patriarhi. Ranjenci. Ljudstvo i. t. d.

Glas turškega ujetnika. — Glasovi zvezd-kresnic. — Glas nočnega vetra.

Prva dva speva se pevata na stražnici Jug Bogdanove kule; tretji na Kosovem. Vse to se vrši okoli Vidovega dne 1. 1389.

PRVI SPEV.

SNAHE.

Na stražnici Jug-Bogdanove kule. — Vidov dan je ob solnčnem zahodu. — Vedro solnčno vreme.

SEDEM SNAH

(gledajo, da bi kaj uzrle).

Prva snaha.

Gledaj! Gledaj! — Še ni konec.

Druga snaha.

Vidim! Vidim!

Tretja snaha.

Dva sta! — Trije! —

Četrta snaha.

In še eden! —

Prva snaha.

Cela jata!

Druga, tretja in četrta snaha.

Oj — gorje!

Prva snaha:

Prek gorâ letijo!

Druga snaha:

Zginite mi, črne ptice!

Tretja snaha:

Črni gavran, čakaj, čakaj,
da skrivnost poveš nam:

„Ali so ti krila mokra
od krvi junaške?“

Četrta snaha:

Molči vendar! (Vse se prekrižajo.)

Prva snaha:

Težkih kril so!

Druga snaha:

Gledaj, glej no! — vsi sëm k stolpu!

(Vse štiri so se zagledale v nevidni let.)

Peta snaha (sedi pri stopnicah v ozadju in
drži razcveli osat v roki):

Vsaka nitka sinja ko vedrina,
ali tanka kakor čista svila!

Šesta snaha:

Izpulila tu sem ga pred dvorom,
baš, kjer konji so zarezgetali!

Sedma snaha (kakor odsotna, sedaj tiho za-
plaka):

Vsi so prošli! - - vsi so prošli!

Peta snaha (kakor zgoraj):

Roke bôdeš prav ko tuge srce,
a smehljaš se, cvet, mi; še je nade?

Šesta snaha (kakor zgoraj):

Kdo se nam povrne, cvet, povej nam!

Peta snaha (govori v cvet):

„Srečal ósat starko
je v prvem mraku.
Vpraša ósat: Kam hitiš?
Klikne starka: Odbežiš!“

(Dahne v cvet, da vse pahuljice odlete razen ene.)

Šesta in sedma snaha (v en krik):

Vsi so prošli!

Peta snaha:

— Ostal je eden.

Šesta in sedma snaha:

Oj, gorje nam, majka!

Prva, druga, tretja in četrta snaha (so
pritekle k tema):

Kdo tu joče?

Kdo tu stoče?

Koga srce

zabolelo?

Peta snaha (k prišlim):

Vprašala sem modri ósat,
da pové mi, kdo se vrne. —

Prva, druga, tretja in četrta snaha:

In je rekel?

Peta snaha:

Vsi so — prošli,
samo eden se povrne!

Na jug od kraljestva srbskega, v smeri Belgrad-Solun leži Kosovo Polje, ravnina, kakih 60 km dolga in 15 km široka. Na severozapadu je Novi Pazar, na jugoiztoku pa Macedonija. Kosovo Polje je še danes del krasne turške pokrajine, kjer bivajo Srbi pomešani z bojevitimi Arnavti in ki jo imenujemo Staro Srbijo. To je klasična zemlja srbska; zakaj tu je bilo središče srednjeveške srbske moči in slave, istotam pa jo je zadel tudi tragičen konec, in to v bitki na Kosovem Polju 1. 1389.

Svoj vrhunec je bilo srednjeveško srbstvo doseglo malo prej, za cara Dušana Silnega iz rodovine Nemanjičev, ki se je zmagovito vojskoval z Bizancem (grško carigrajsko državo), mu po vrsti jemal pokrajine in se 1. 1346. v Skoplju dal proglasiti in ovenčati za „cara Srbom, Grkom in Bolgarom“, ter je mislil na to, da zasede prestol grških cesarjev v Carigradu. Umrli pa je že 1. 1355. ter ostavil veliko državo svojemu nedoraslemu sinu Urošu. Država ni

bila dosti zedinjena; bilo je več pokrajin, vsaka s svojimi tradicijami, a bile so premalo časa združene, nego da bi se bil med njimi mogel razviti čut edinstva. Carski namestniki so se osamosvajali.

Izmed velikašev, ki so odpadli od cara Uroša (IV.), sina Dušanovega, je bil najuglednejši „kralj“ Vukašin. Vladal je celemu južnemu delu srbske carevine in carskim prestolnicam Skoplju in Prizrenu, a 1. 1371. je padel v bitki s Turki in Macedonija je bila izgubljena (Vukašinov sin „kraljevič Marko“ je postal turški vazal). Še istega leta je umrl car Uroš, nasledil ga je car Lazar Hrebeljanović, ki je moral oblast deliti s svojim zetom Vukom Brankovičem, gospodarjem Kosovega Polja, a le v severnem delu države, t. j., njenem jedru. Lazar se je upiral z vsemi silami, da bi odolel turški bujici, ki je mimo Carigrada pretila Evropi, in se je tesno držal bosenskega kralja Tvrdka, svojega soseda. S pomočjo bosenskih čet je 1. 1387. porazil turškega sultana

Vse snahe (v enem šepetu):
Samo eden! — A ostali?

Prva snaha:
To bo Vojin, prvi vseh junakov!

Druga snaha:
To bo Gojko, zlatko materino!

Tretja snaha:
To bo Boško, dika barjaktarov!

Četrta snaha:
To bo Marko, zelena planina!

Peta snaha:
To bo Bogdan, težka tópuzina!

Šesta snaha:
To bo Miloš, solnce od vzhoda!

Sedma snaha:
To bo Branko, moje sreče zarjal

Glas z višine:
Glejte, glejte! —

Vse snahe (zašepetnejo v strahu):
— Majka kliče!

Glas z višine:
Ali tam oblak je izpod gore?

Prva snaha (se zagleda v daljavo):
Ni oblak — nebo je pač visoko.

Druga snaha (kakor prva):
Ni meglâ — a voda je globoka.

Tretja snaha (kakor prva):
To bo čreda? —

Četrta snaha (tožno)
— In pastirji bijejo se!

Murata, a baš ta poraz je Murata izpodbodel, da se je pripravljaj na obračun s Srbijo. To je Lazar slutil ter se istotako pripravljaj na odločilni čas.

Usodni boj se je bil na Kosovem polju. (Podrobnih onodobnih opisov tega silnega boja ni.) Bitka je bila (ali se je začela) na Vidov dan, v torek dne 15. junija 1389. Izprva se je zmaga nagibala na srbsko stran ter je srbsko slavodobitje doseglo svoj vrhunec, ko je Miloš Obilić (Kobilić), drugi zet Lazarov, v turškem šatoru s handžarom usmrtil sultana Murata. Razjarjeni Turki so pa sedaj s tako silo planili na Srbe, da so se le-ti morali umikati, so zarobili Lazara in mu odsekali glavo. Še na bojišču je bil sin Muratov, Bajazit proglašen za sultana. Take nadomestive za svojega Lazara pa Srbi niso imeli, in samostalne srbske države, ki jo je prej Lazar držal s svojo osebnó eneržijo, je bilo konec.

Glas z višine:
Daj mi, Bog, oči sokolje!

Vse snahe (tiho):
Daj jej, Bože!

Drugi glas (še z višjega):
Konji to so!

Vse snahe:
— Konji?

Drugi glas:
Dva sta, glejte, — ko bi nekaj vlekla!

Vse snahe:
Vidimo, vidimo!

Prva snaha:
Ko da preko Sitne bi hotela —

Prvi glas (z višine):
K mostu! — k mostu!

Prva snaha:
Glej me, majka, tečem!
(Odide v teku z leve strani.)

Druga snaha (proži roke v daljino):
Vlecite jih, bele roke —
'zpijte jih, oči ve črne!

Tretja snaha (opešala):
Oj, ne morem, bom umrla!

Četrta snaha (ji pomaga, da gre dol po stopnicah):

Pet je dni in pet noči minulo,
da nam duša z njimi odhitela.

Peta snaha (kakor prejšnja tiho):
Kakor močna môra
majka vse nas davi!

Narod si tega poraza ni mogel drugače tolmačiti nego z izdajstvom in tako je narodna pesem enega izmed Lazarovih zetov, Vuka Brankovića napravila za izdajico, dasi se je v bitki naravnost odlikoval na srbski strani. Tople besede pa ima narodna pesem za cara Lazara, drugega zeta Miloša in za ženo Lazarovo, Milico, ki je bila še iz roda Nemanjićev.

Poleg carice Milice nam poroča narodna pesem še o drugih ženskah, ko poje o Kosovem. Tako o hčerah Lazarovih, o ženi Vukovi in Miloševi, ki sta se — znan motiv iz pripovedek — prepirali baš radi vrlin svojih mož in tako provzročili njun usodni spor. Nadalje o Kosovski djevojk in o majki Jugovićev, ženi starega Jug Bogdana, ki je imela devet sinov, pa tužna vse izgubila na Kosovem. In narodna pesem o tej majki Jugovićev je ozadje ali temelj pričujoče Vojnovičeve drame.

Dr. Fr. I.

Četrta snaha:
Plakati ne dá nam.

Peta snaha:
Trša je ko stolp kamniti.

Tretja snaha:
In vsikdar mi glas njen
v srcu bije,
kakor buzdovan po ščitu,
da zveni mi:
— „I Jug Bogdan, dévet Jugovičev,
in da še devét rodim jih zopet,
vsi do zadnjega rodú in vere
naj bijó se, slavo nam beroči,
al' umró naj, nebo gledajoči!“

Četrta snaha:
A ljubezen naša?

Peta snaha:
— In slabotna deca?

Druga snaha (gledajoč v daljino):
Dvigajo kopita meglo belo,
črn oblak pa glavo jim zakriva!

Šesta snaha (kakor druga):
Ni oblak — gavrani se podijo,
kdo da preje prileti do stolpa.

Druga snaha (kakor zgoraj):
Konj ko strela!

Šesta snaha (kakor zgoraj):
Ptica kakor misel.

Druga snaha:
Šine — tu je!

Šesta snaha:
Švigne — že je bila!

Sedma snaha (gledajoč tudi ona):
Kakor mrtvi jezdi po dnevi,
da jih vrane spremljajo leteče!
(Odzadaj se čuje smeh dece.)

Tretja snaha (oživela):
Oj, drobno drago kamenje!

Četrta in peta snaha (z vzklikom):
Padlo nam z nebá je!

Prva snaha (pride z leve strani):
Glejte, glejte, čudo istinito!
Črna gavrana je vlovila Jola,

ranila ga s strelo pod perotjo,
zdaj pa deca okrog njega skače!

Tretja, četrta in peta snaha:
Deca! — deca! —

Druga, šesta in sedma snaha:
Da nam bode lažje!

Prva snaha:
Vodi, Jola,
čudovito kolo!

Osma snaha (pride vodeč dečje kolo. Dva-
najst jih je razne velikosti, a vsi otroci so še
majhni in drobni. Osma snaha drži v roki zeleno
vejico, na koncu je privezala ranjenega gavrana,
pa peva in poskakuje, vsi otroci jo spremljajo s
plesom in glasom):

Rajaj, kolo, da vidimo,
da vidimo, kdo zna bolje!
Jaz pa vidim, kdo ne more,
kdo bo skoro se oženil,
vsega dobrega poželel.
Kolovodja, dika vaša!
Okom treni — kolom kreni!

Vse snahe (obkolijo deco z ljubkovanjem):
Jabolko! oj detešce!
Zelenika — solnčece!

Vsa deca (objemajoč majke):
Oj majčica — oj srečica!

Osma snaha (zasadi vejo sred čardaka in se
smeje ptici):
Klanjaj se nam, črna ptica!

Vsi (v smehu okrog nje):
Oj, gavran ti!

Osma snaha:
Belim ženam tu na stolpu!

Vsi:
Oj, gavran ti!

Osma snaha:
In povej jim svojo tugo!

Vsi:
Oj, gavran ti!

Osma snaha:
Tugo svojo, srečo mojo!

Vsi:
Ha, ha! — Jola!

(Gavran zamahne s perotmi in pade na tla.)

O s m a s n a h a (se mu roga):
Pleši, vranko, pleši!

V s i (se primejo v kolo ter se vrte okoli Jole in gavrana):
Dat' ti čemo babo starko!

O s m a s n a h a:
Da zaplešeš nam!

V s i:
Da zaplešeš nam!

O s m a s n a h a:
Plesal rad bi, a ne morem!

V s i:
Hrom sem na nogo!

O s m a s n a h a:
Ranjen na hrbtu.

V s i:
Ples mi res ne gre!
(Vsi udarijo v silen smeh in počenjajo krog Jole in gavrana.)

O s m a s n a h a (gavranu, ki izdihuje):
Nimaš kljuna, nimaš krempljev!

V s i (v divjem veselju):
Gledaj me, gledaj me!

O s m a s n a h a:
Pil je kri človeško!

V s i:
Kri čigavo? — Kri čigavo?
(Čuje se zvok trombe iz dalje. Molk. Vsi se polagoma vzdignejo.)

V s e s n a h e (v enem šepetu):
Kdo to kliče?

V s a d e c a (v en glas):
Al' je očka?! —
(Osma snaha zgrabi gavrana in ga vrže prek zidu.)

G l a s z v i š i n e:
Prišel je glasnik z bojišča!

V s e s n a h e (osuplo):
Bože, čuj nas!

M a j k a J u g o v i č e v (pride hitro s stolpa na desni):
Pohitite! — potecite! —

V s a d e c a (padejo v strahu na obraz pred majko):
O joj, očka!

M a j k a (se ustavi vrh stopnic z začudenim, odprtim pogledom):
Mar to rod je Jugovičev,
ki na tla z obrazom pada?
Mar je čreda beketavcev,
al' so žene mož — junakov?!
Hej, vstanite! — Kvišku čela!
Jasen dan je — solnce sije! (Vsi vstajajo).
Na obzoru tega dneva,
ob pogledu te svetlobe
naša kri se tam preлива
al' veselo, al' ognjeno
ko razbeljeno železje! —
A vi, deca dece moje!
(razširi roki k blagoslovu, vsa deca je pritekla k njej in jej objela krilo in kolena.)
Brez moči ste, še slabotni,
pa ne veste, kaj se skriva
v solnčnem tem trenutku hipnem!
Vse molitve dni bridkostnih,
vsi vzdihni neprešteti,
onemélih,
oslabélih
naših duš izkušanih —
pa vse solze, ki so še prikrite,
in železna roka straha,
ki nam stokrat
usta veže, —
kri užiga, —
vse to zdaj se je spolnilo
in v ime se eno zlilo:
— Vidov — dan! —

V s i:
Oh, da bil bi srečen!

M a j k a (stopa z deco navzdol, a vse snahe ji gredo nasproti. Ona vsakega bodri in boža):
Videla sem, opazila:
konje brze jezdijo glasniki,
k sedlu so pa privezali
sužnja turškega —

V s i:
Slava Bogu!

M a j k a:
Pošljejo ga, reklo bi se,
da oči nam osladijo,
ki so jadne izkipéle,
ko so zrle pod oblake
in na krila gavranova,

čija je sreča,
čija li nesreča! (Deci.)
Zdaj pa hajdi! Nanosite
suhih vejic,
suhe slame;
brž pa, ko zatone solnce,
trudno od pogleda jadtih,
vse zažgite,
zapolite,
plamen živi preskačite!

Vsa deca (veselo skače, kakor da je ogenj v
sredini):

Skakaj, skoči,
ogenj, daj, preskoči!
Eden pot za Ivana,
drugi pot za Ilijo,
bilo srečno in presrečno!
Vsakokrat, ko skočimo,
srečo zlo odstranimo!

(Odidejo z leve strani skakáje in peváje.)

Skakaj, skoči!

Ogenj, daj, preskoči!

(Odidejo; glasovi se gubé v globini stolpa.)

Majka (ostala kakor osamljena pa sluša pesem,
ki pojema):

Ali bom še kdaj te čula,
dečja pesem, milo žuborenje! —

Vse snahe (tiho med seboj):
Umolknila je in onemela!

Majka (se zdrzne in pogleda snahe):

Pela je tako i deca,
ki sedaj bori se s smrtjo. (Resneje jih
hrabreč.)

Njihove smo — torej hrabre!
Dokler branijo junaki carstvo,
čuvajmo jim dedovino!

(Glas trombe se približuje. — Kratek molk.)

Spominjánje —
jadno žalovanje!

(Zagleda se, kakor da je prošlost zopet tukaj.)

Kakor vepri gladni, besni
na košuto so se vrgli,
da raztrgajo meso ji,
revno zemljo izsesano.

Ena roka, ena sama
— Dušanova! —

je zlomila, zadušila
gladno jato velikašev! —

Še ga vidim! —

Ljubil me je! —

„Ti edini človek v carstvu!“

to dejal mi je ob smrti.
Ah, to solnce! — Ah, ta slava
In ta volja kakor božja,
ta pokornost!
Vsi za njega!
Bog na nebu, a on doli
on — gospodar
— Dušan —
carstvo!

(Omolkne za trenotek, prevzeta od spominov.)

IVO VOJNOVIĆ.

Ni ga več! — Vtonilo
že z neba je božje solnce.
Spet pričela se je borba —
ko pod križem radi halje
Krista Boga križanega, —
kdo bi bolje, kdo hitreje
grabil s silo plen krivični,
kradel ljudstvu in sirotam,
da si pozlatijo bate,
ko nalašč da se bahajo,
kdo je višji —
sramotnejši!

(Trpko gledajoč zapored vse snahe.)

Zdaj pa jata kukavičja,
ta peščica dece plašne,

kakor v snu drhteč šepeče:
„Kaj nam nosi nepozvana
sodnja tromba Vidov — dana?
(Strne za trenotek oči.)

Vse snahe (krog nje v skrbeh):
Oh, gorje nam, če ti tožiš! —

Majka (se onesvesti in jih z viška gleda):
Dala sem carstvu, kar je carsko:
devetero mož — junakov. —
Bogu višnjemu, kar božje:
naše duše pričeščene.
Ali solz ne dam nikomur,
ker mi vse popil je Dušan!
To pa, kar me zdaj potrla,
to je radost, — težko breme
za postarne, trhle ude,
vse od mučnih slutenj strte.

Angelija (deveta snaha, pride z desnega stolpa,
v roki ima veliko srebrno čašo. Hodi polagano.
Žar zahtajajočega solnca jo obseva).

Majka (razblazena ob njenem pojavu):
Oj, Danica — večernica! —
Ko je solnce še na nebu,
ti mi svetiš!
Jaz te prosim:
Nočni mir nam ti privedi,
a pred zoro pak zasini,
z istim plamom. z večno nado!
Oj Danica — jutranjica!

Angelija (pride tiha, molčeča, obsolnčena).

Vse snahe (njej naproti):
Kaj tu nosiš, Damjanova ženka,
v roki blagi, a s korakom težkim?
Al' mazilo sveto vmirajočih,
ali obhajilo komu za rešitev?

Angelija:
Sestre, ni mazilo vmirajočih,
niti obhajilo komu za rešitev;
temveč čaša starega Bogdana
za glasnike, od Boga poslana!

Majka:
Daj, da srknem, Damjanova ženka,
iz te čaše srečnih prošlih časov!

Angelija (ji ponudi čašo, prodirno jo gledajoč):
Pij, o majka, kapljo pozabljenja!

Majka (srkne in se zagleda v čašo):
Kje so tista draga ustna,
ki nedavno so te poljubila?

Mar žaluješ, pa si hladna,
kakor sablja iz nožnice? (Snaham, kažoč
jim čašo.)
Ve ženjice solz in slave!
Razpalite luč si srca,
da za žetev ste pripravne!

Vse snahe (pijo zapored iz čaše):
V imenu božjem in Bogorodice!

Angelija:
Za junake in njih bolečine!

Majka:
Amen, amen, kličem iz globine!
(Čuje se šum. Hitro prideta dva glasnika zapra-
šena, iznemogla. Padeta na kolena pred majko).

Glasnika;
Gospa naša, Jugovičev majka!

Vse snahe:
Slugi to sta carice Milice!

Majka:
Oj Boga vam, zvesta moja slugi!
Odkod sta dospela semkaj?

Prva, druga in tretja snaha:
Sta li videla dve silni vojski?

Četrta, peta in šesta snaha:
Sta se vojski poskusili?

Sedma, osma in deveta snaha:
Ktera vojska zmago je dobila?

Prvi glasnik:
Oj Boga nam, Jugovičev majka,
včeraj s Kosovega šla sva! —

Vsi:
S Kosovega? — Včeraj?

Drugi glasnik:
Pohitela
najprej k gradu starega Lazarja.

Prvi glasnik:
Da poveva carici Milici,
kar gospod ji njen poroča:
— „Oj Boga mi, carica Milica,
vojski sta se včeraj spoprijeli
na Kosovem, tam na ravnem polju;
tam so mnogo kopij polomili,
kopij Turkov, kopij Srbov:
več od Turkov ko od Srbov.“

Drugi glasnik:
Miloš nam, gospa, je v boju padel!

Vsi:
Miloš! — Joj, oj!

Prvi glasnik:
— Pri Sitnici vodi,
kjer je mnogo Turkov padlo.

Drugi glasnik:
Rodu srbskemu spomin je pustil,
da se priča in pripoveduje,
dokler bo ljudi in bo Kosovo,
kak porazil carja je Murata!

Vsi:
Car Murata!

Prvi glasnik:
Z roko je zaklal ga!

Majka:
Blagor majki, ki ga je rodila!

Vse snahe:
Slava! — Čast mu! — Dika! — Odrešenje!

Angelija (ponudi glasnikoma čašo):
Pijta, brata, božja nam poslanca!

Glasnika:
Nisva vredna!

Angelija:
— Kaplje tele
solze so in radost srbskih mater! (Glas-
nika izpijeta čašo.)

Majka:
A kaj Turki, ko jim car poginil?

Prvi glasnik:
Kriknila je vojska preplašena
in zbežala križem je okoli!

Drugi glasnik:
Zdaj so brzo k nama priskočili
Bogdan Jug ti z devet Jugovići!
Dali nama turškega jetnika
in dva šarca, da sva ju zasedla.

Angelija:
To bo Dorat! —

Sedma snaha:
Moj Zelenko hitri!

Prvi glasnik:
„Pohitita sluga, brata naša!“
— Jug zavpije in vsi Jugovići —
„od Kruševca tja do naše kule,

in povejta, kako Srb kaznuje
divjo silo tujih gospodarjev!“

Vse snahe:
Na vse veke!

Majka (zamišljena za sebe):
Včeraj to je bilo!...

Angelija (zraven nje skoro tiho):
Majka, kam si se mi zatopila
ob veselju teh vestí nenadnih?

Majka (kakor zgoraj):
Danes ni nikogar raz Kosovo,
a že včeraj padel car je Murat?!

Angelija (kakor zgoraj):
Težko gledati je solnce,
če ti tema vid zagrne!

Majka (gledajoč jo čudno):
Težko usta se smehljajo.
če v očesu strah še gleda!

Angelija (tiho, naglo):
Molči, majka! Rajši glejve!

Prvi glasnik (majki):
Naj ti sužnja zdaj privedem?

Majka:
Prej povej nam kaj o vojski! (se razgo-
varjata.

Prva snaha (k drugemu glasniku):
Je-li dosti plena?

Drugi glasnik:
Celo carstvo!

Druga snaha (kakor prva):
Srebra, zlata?

Drugi glasnik:
Sto šotorov!

Tretja snaha:
Al' si videl dragega kamenja?

Drugi glasnik:
Več ko zvezd na nebu jasnem.

Četrta snaha:
Ah! zagrebsti v to blago se,
ga z rokama trgat', sipat'!

Peta snaha:
Vse bi polje kakor z roso
z dragim kamenjem posula —

Sesta snaha:
Valjati se ko po travi
po blazinah in po svili!

Sedma in osma snaha:
Tudi jaz! — Jaz tudi! —

Majka (k prvemu glasniku):
Torej vojska?

Prvi glasnik (majki):
Vojska gleda, sluša, čaka!

Angelija:
In vojvodje?

Prvi glasnik:
So v prepiru!

Majka in Angelijaj
So v prepiru?

Prvi glasnik:
Baš v očigled boju
sprli so se pri večerji,
kdo je jačji,
kdo zvestejši,
kdo bo jutri plen razdelil,
sultanovo zemljo — jarmil! —

Majka (kakor za sebe):
Vedno isti...! Zarod Kajnov!

Angelija:
A car Lazar?

Prvi glasnik (po kratkem odmoru):
Mólči, moli!...

Prva snaha (drugim snaham, silovito, ponosno):
Jaz sem roda Balšičev,
meni ide carjev plašč!

Druga snaha (istotako):
Meni krona Nemaničev,
Altomanka kraljevna sem!

Tretja snaha (isto):
Brankovičem že od davna
venec sodi posvečeni!

Četrta snaha (istotako):
Kdo se hvali? — Kdo se baha?
Jaz vam vsem sem cesarica,
Paleologa bazileja
hčerka, jaz sem...

Prva, druga, tretja, peta, šesta, sedma
in osma snaha (v hrupnem smehu):

Bizantinka!

Evpatorka!...

Četrta snaha (besno):

— Kravarice! —

(Nastane velik prepir med njimi. — Majka jih
gleda s trpkim posmehom. — Na mig je odstra-
nila glasnika. — Angelija hoče priskočiti, da jih
pomiri, ali majka jo pritegne k sebi.)

Osmasnaha (k četrti z drznim roganjem):

Hajd, odkupi Bazileja,
Paleologa si očeta,
od beneškega čifuta,
na obresti sužnja! (Silen smeh med sna-
hami.)

Četrta snaha:

Lažeš, psica!

Vse snahe (razen Angelije):
Bizantinka! —

Glas turškega sužnja (mirno in veličastno
zapoje ob zatonu solnca, kakor da je vrh mina-
reta):

Allah aktar! Aškad an la ilah
illa tah va Muhamed rasul Allah! (Vse
omolkne na čardaku. — Majka z Angelijo se
vzpne, da posluša turško molitev.)

Vse snahe (začudenim šepetom):
Čujte! Čujte! — Kaj ta poje? —

Majka (z viška):

Vašim kletvam odgovarja. (Molitev se
lahko gubi.)

Angelija (zagledala se v zaton):
Li krvavo solnce tone?

Majka (snaham):

Veselite se, gavranke,
še krohoče vaša pesem,
gnilega rodú mrtvilo. —

Vse snahe (v enem kriku):

Majka! — (so zatekle proti njej in na
en mah pokleknile pri stopnicah):
— Oj, odpusti! —

Angelija (v strahu pri njej tiho):
Kaj tu sanjaš!

Majka (se strese, pogleda vse daleko, daleko):
Sanjam! — Sanjam! (Trpko kakor zase.)
Joj, oj, vidim! (K snaham z gluhih mirom.)

Vam odpuščam . . . — Vas razburja
kri očetov nenasitnih! (Vse snahe se dvignejo in prožijo roke proti njej.)
Ko pred smrtjo zdaj se objemite!

Vse snahe (v veliki ljubezni in v solzah):
Sestra, duša! — Usahnejo naj usta!

Glasovi otročjega kola (iz daljave):
Skakaj, skoči,
ogenj, daj, preskoči!

Angelija:
Vri veselje Vidov-dneva!

Prva snaha (v objetju z drugo, vzosito):
Preko ognja, prek plamena —
zginejo nam stare boli!
V ognju se zlato pokaže
naše krvi, naše vere —

Druga in tretja snaha (v objetju z ostalimi):
In Kosovske nove slave!

Vse snahe:
Tja do zvezd —
gor v nebesa!

Osmasna (na čelu vseh snah v objemu,
v skrajnem zanosu, kakor da poje):

Vihra v svetu brije,
stolp se o vihri ziblje,
a na stolpu ženka
s krikom glasnim vriska.

(Angelija gre v stolp tiha, ne da bi jo videli.)

Vse snahe (radostno razkošno):

Oj noči prekratke,
ko sem z dragim spala;
ena je blazina,
eno bilo zglavje,
ena je odeja!

(V vihri belih laktov, belih rokavov in belih tančic odide vsa ta golobja jata belih snah skozi dolnja vrata — pevaje in veselé se.)

Majka (ostala sama, nepremična v zlatem zatonu solnca, na praznem stolpu. — Kratek molk.

Globoko, tajinstveno):

Bog, zakaj si dal mi moč mogočno,
da z očesom prostim zrem v dno dušam,

kakor orel solnce kar prebada?
Mar zato, da zdaj i v pesmi čujem
le peket zamolkli nočnega konjika? (Gre polagoma po stopnicah.)

Davno, davno nas usoda išče,
jaz poznam njen glas
in dih njen čutim! —
Še en hip samo —
in z roko se dotakne! (Pohiti, a lasje se ji zježe.)

Ah! (Trenotek molka, obupno.)
— Vsi so tisti — ah — vsi tisti! (Strašnim mirom.)

— Zaduši, Bog moj, misli zakopane,
da nikdar poti ne dobé do usten,
ker grozna bi molitev k Tebi vrela:
da prav ravnaš, če matere ne slušaš!

Angelija (pride z levega stolpa, noseča zapaljeno bakljo. Somrak je).

Majka (je zagledala snaho, pa bolešno kakor zase):

Ti si plamen!

Angelija (zamišljena, jo pogleda):
Mrak na zemljo pada.

Majka (kakor zgoraj):

Da ena zvezda tako noč razjasni?!

Angelija (se obrne proti majki, z dolgim pogledom):

Vse življenje danes v njej utriplje! (Zasadi bakljo visoko pri vratih na desnem stolpu.)

Majka (jo gleda):

Moli, hčerka, da te sen ne zmaga!

Angelija (proži roke v somrak, kjer že bliščijo dve, tri zvezde):

Oj, dobre zvezde, upihnite svoje žarke,
da moja sama se blišči v tej noči,
ko zadnji klic vesoljne želje
po solncu, sreči, miru in rešitvi!

Majka (tajinstveno, zamolklo):

Molči, veter, ne raznesi prošnje! —

Angelija (kakor zgoraj):

Ah, metulji dragi, nočni
tu svetlost je, ki vas mami!

Odletite,
priletite!
Ob njej si krila opalite!

Majka (pretiho, za sebe):
Jeden vsaj! —

Angelija (kakor zgoraj):
Oj, Damjane! —

Majka (se nagne do nje):
Hčerka! —

Angelija (pogleda za trenotek mater, jej pade
v naročje in tiho šepče):
Strah me že obhaja.

Majka (jej položi roko na čelo in globoko ter
tiho):

Moli! —
(Snaha poklekne pod plamenom, gledaje temno
daljino. Majka jo še dolgo gleda, nato odide po-
lagoma v stolp. Čuje se daleč otroško petje ob
plesu „kola“. Nato molk. — Zastor počasi pada).

Konec prvega speva.

JUG BOGDANOVA KULA.

JOSIP PREMK:

AH, TA PREPIR!...

Kako se te sosedi,
Cecilija in Ana,
podružnici najbližji dve,
prerekata zarana.

V dolini še cerkvenik
vesele sanje sanja,
a Sv. Ana jutranje
češčenje že pozvanja.

Takoj nato Cecilija
na drugem hribu klenka,
in če se kdaj oglasi prva —
pol ure dalj še brenka.

A to le zjutraj in zvečer;
čez dan lepo molčita,
in beli kot nevesti dve
vrh hriba v dalj strmita.

A v mojem srcu ta prepír
godi se noč in dan...
tolažim ju in ju mirim,
a vse zaman, zaman!...

MARA TAVČARJEVA:

PESEM O PIŠČALKI.

Konjiča jaz vranca si kupim
in zdirjam čez ravno polje,
tam v logu si vrežem piščalko,
da piskal bom pesmi sladke.

Ko sosed bo stari umiral,
zapiskal mu bom v slovo,
zapustil mi hišo bo belo,
cekinov pa polno možnjo.

Zasnužil bom v hišico svojo
najlepše iz vasi dekle,
da živel in ljubil bom srečno
in piskal do sodnjega dne.

SPOZNANJE.

SLIKA.

(Dajc.)

Selaskov je prišel domov in je sedel na zofo: čutil je, da je utrujen. Položil je glavo v roke in začel je misliti: zdelo se mu je, kakor da se nad njim sklanja tiha njena senca z ljubezni polnim obrazom. da mu polaga svojo belo lahno roko na glavo in mu govori: „Ne bodi žalosten in ne obsojaj me, saj ljubim samo tebe . . .“ Toda naenkrat se je zopet spomnil, da se mu je umaknila, in to ga je zelo zbolelo.

„In zakaj ni naznanila meni, da pride, zakaj, ah, Alma!“ Sto vprašanj se je stavilo, sto odgovorov je sledilo. Zato je napravil luč in je začel takoj pisati pismo. Toda ustavil se je že pri naslovu, ker ni vedel, kako naj jo imenuje: pisal ji je vedno: Moja Alma . . . Danes ni mogel tega zapisati. Prečrtal je nekoliko naslovov, zmečkal nekaj papirjev, toda pisma ni mogel napisati. Bilo je napisano: „Draga gospodična! Po vsem, kar se je včeraj zgodilo . . .“ Prečrtal je in napisal drugo: „Alma, človek, ki ljubi, ne izpreminja . . .“ Nazadnje je prijel za papirje in jih vrgel na tla. „Nisi vredna več mojega pisma.“ Toda nemir, ki je divjal v srcu, se ni hotel pomiriti. Solze so zalile oči in Selaskov je zajokal. Sramoval se je sam pred seboj in si je očital preveliko občutljivost. Hotel se je umiriti in pozabiti na vse: zato je poiskal knjigo in je začel čitati. Toda tudi čitati ni mogel, kajti pozabil je sproti na vse, kar je prečital. Zaprl je knjigo in se je začutil tako samotnega in zapuščenega. Naenkrat je bilo pusto in prazno v tej sobi, kjer je bilo prej toliko življenja. Oblekel se je in je odšel ven.

Na ulicah je bilo še vedno živahno, množice so hitele po trotoarjih sem in tja. Selaskov se je pomešal med nje in je začutil, da mu je v duši laže. Srečaval je gospodične z lepimi obrazi, z veselimi očmi, postajal je na ogljih ulic in je gledal na mimoidoče ljudi. Potem je prišel v park; prehodil je vse steze in zdelo se mu je, da je zelo lep večer v parku. Spomnil se je, da je tu

v parku sedel prvi dan po onem plesu in je gledal proti oni strani, kamor se je bila Alma odpeljala. Sedel je na klopi, toda čutil je, da tu ne najde miru, zato je odšel zopet dalje po ulicah. Spomnil se je, da bi potreboval družbe, prijatelja . . .

„Da, prijatelja ali prijateljice . . .“ si je govoril Selaskov na glas in se je spomnil prijatelja Kimiča, s katerim je bil na plesu oni večer, ko je prvič videl Almo. Napotil se je k njemu. „Z njim lahko govorim o njej, ker jo pozna . . . Kimič je resen človek in bo razumel . . .“

Prehodil je nekaj ulic in je zavil v veliko, staro hišo, kjer je stanoval Kimič. Našel ga je doma; Kimič je sedel golorok pri peči, pred seboj na mizi je imel kup knjig, na krožniku je ležalo sadje s kruhom. Ko je Selaskov vstopil, se je Kimič zelo začudil.

„Vem, da se čudiš,“ je rekel Selaskov, „a včasih postane človeku dolgčas na svetu. Stoži se mu Bog ve po čem . . .“

„Da, zgodi se včasih,“ je pritrdil Kimič, „ako ima človek mnogo dela, ne utegne niti misliti na to.“

Ponudil mu je stol.

„Ne maram te motiti,“ se je izgovarjal Selaskov, „hotel sem le mimogrede pogledati, kaj delaš.“

„No, kaj bi delal,“ je govoril Kimič, „dela je vedno dovolj. Nič ne motiš. In kaj ti delaš?“

„Jaz! Študiram. No, sedaj sem se polenil. Vrag vzemi vse skupaj!“

„To se zgodi včasih,“ je pritrdil Kimič, „taka lenoba pride. No, treba jo je premagati. Jaz imam še mnogo dela, poglej!“ In mu je pokazal kup knjig.

„Vidim, ti si priden. In kaj sicer počenjaš?“

„Kaj bi počenjal?“ je vzkliknil Kimič, „pri meni ni nič novega. Ti povej, kaj se je zgodilo novega med tem.“

„Jaz?“ je vprašal Selaskov, ki je postajal bolj in bolj nemiren, ker mu je bilo težko, začeti pogovor s Kimičem o tem, o čemer je hotel govoriti. „Kaj bi bilo novega? Živi človek od dne do dne; dan je dnevu enak. Kaj sem te hotel vprašati, Kimič . . . Kaj ti sodiš o ženskah?“ Samo od sebe je prišlo v besedo to vprašanje, ki je s tako silo ležalo na srcu.

„O ženskah,“ se je zasmel Kimič, „kaj bi jaz sodil: ti imaš več opravka z njimi, nego jaz. Kaj bi z ženskami?“

„Imaš prav,“ je pritrdil Selaskov, „niso vredne, da bi govoril o njih.“

„Da, slušaj,“ se je spomnil naenkrat Kimič, „kako je z ono, z ono . . .“

„Nič,“ je odgovoril Selaskov, „danes sem jo srečal z drugim na ulici.“

„Zdelo se mi je, da bo tako“ je rekel Kimič in si je prižgal dolgo pipo. „Tako se končajo vse študentske ljubezni: nekega dne jo srečaš z drugim na ulici: pride bogat ženin in si jo vzame. Priznati moraš, da ima gospodična prav. Kaj bi z ljubeznijo in z dekletom sedaj, ko nisi nič? To vse pride potem. Kadar bomo sedeli v bogatih službah, ej, nevest, kolikor hočeš: samo, ako se nam bo ljubilo . . . In denarja, prijatelj, denarja: črno na belem. Kaj bi sedaj: ti nič, ona nič. Končno si jo moraš vzeti. Kar se žensk tiče — glavna stvar je dobra gospodinja. Kam bi z ljubeznijo?“

„Imaš prav,“ mu je pritrdil Selaskov.

„Vidiš, v tem oziru je treba previdnosti,“ je rekel Kimič in se je zadovoljno položil po klopi ob peči. Ako navežeš dekle nase, ona čaka in čaka — med tem bi se lahko možila. Ti se moraš potem takoj ženiti, ko si prvo leto na službi. Sam dolg, prijatelj. Tako se lahko ženiš pozneje in si izbereš po volji. Ako bi hoteli mene ljudje poslušati, bi ne bilo nobene nesrečne ljubezni na svetu in tudi siromaštvo bi izginilo. Jaz sem te stvari na široko premislil. Najprej se pridno uči, na to glej, do dobiš dobro službo, in potem se ženi!“

Po teh besedah je Selaskov dolgo molčal. Slišal jih je samo na pol, ker se mu je med tem

pojaviła neka nerazložna misel, ki se mu je zdela zelo lepa.

„Imaš prav,“ je rekel čez nekaj časa, „ženske gledajo samo na bogastvo, na zunanost . . . Ko bi bil bogat, bi šla z menoj po ulicah, tako si išče drugih.“

„Gotovo,“ je rekel Kimič in si je pogladil podbradek, „zato je neumno, da bi se vznemirjal. Ne misli, da bi te ljubila, ko bi ne mislila na Tvojo bodočnost. Mi smo preveliki idealisti, prijatelj, mi sanjamo o ženskah razne lepe stvari — toda one so praktične. No, s časom se tudi mi izpametujemo. Glavna stvar je vendar želodec in veljavo ima samo denar. Treba je imeti zdrave nazore; z idealizmom dandanes ne prideš nikamor.“

„Imaš prav,“ je pritrdil Selaskov nehote in njegove oči so sanjale nekam v daljavo.

„Danes morda ni veselo v tvojem srcu, nekdanj boš hvaležen, da je bilo tako. Tako je vselej, kadar pride spoznanje: nekaterim pride spoznanje iz izkušnje, drugi spoznajo to preje in jim ni treba boleti.“

„Imaš prav,“ je pritrdil zopet Selaskov, „mislil sem vedno, da sva si usojena — ker je bila ljubezen med nama. Sedaj vidim, da sem se motil.“

„Da, to je vedno tako: preje nihče ne posluša dobrih svetov: kadar sam spozna, veruje. Prej ali slej je moralo priti. Vsi so doživeli spoznanje, vsi, ki so verovali v ljubezen. Ti si bil idealist — no, kaj bi govoril o ženskah.“ Kimič je začel predevati knjige po mizi.

„Tudi jaz sem sit knjig,“ je govoril, „a kaj hočeš: pozneje bo pečenka namesto knjig.“

Selaskov je vstal in mu je podal roko.

„Razveseli se in na žensko pozabi,“ mu je rekel Kimič. „Nekoč bo vsega dovolj, tudi ljubezni.“

„Lahko noč.“

Selaskov je stopal po stopnicah navzdol in ponavljal tiho zadnje besede. Zdelo se mu je, da je nemir v prsih ponehal in da bi se lahko zasmel.

„Res, kaj bi se vznemirjal? Kako sem bil otročji!“ In se je hotel zasmejati in se razveseliti. Toda od nikoder ni bilo veselih misli. (Dalje.)

POKOJNEMU PESNIKU VLADIMIRU VIDRIČU.

FRAN KURELAC.

O Kurelcu pišem danes.

Dne 14. januarja je poteklo 100 let, odkar se je v Bruvnu doli daleč za Reko porodil ta jekleni sin hrvatskega naroda.

Ko je bil star malo več nego 20 let, je proti madžarskim pretenzijam na vseučilišču v Zagrebu govoril te-le učinkujoče besede: „Wer sind die Kroaten? Friedliche Bürger in Friedenszeiten, tapfere Krieger in Kriegszeiten, Besieger der Avaren, Türken und Tataren, also freie Männer, keine Ungarnknechte.“

Ko je bil malone 60 let star, je žvižgal banu Levinu Rauchu (1867), on, stari Ilirec, ki ga je pred 40 leti poznal ves Zagreb.

Vnanji življenjski dogodki so ga združili s Trdino. Oba sta radi narodnosti izgubila profesorsko službo in oba na Reki. Trdina tudi omenja Kurelca na več mestih v „Bachovih huzarjih in Ilirih“.

Po značaju svojega dela in pestrosti življenja pa Kurelac nalikuje Fr. Levstiku, le da je usoda Kurelca pognala dalje po svetu.

Študiral je gimnazijo v Karlovcu in Gradcu (1825—1829), bival doma v Krbavi, študiral v Zagrebu na pravoslavni akademiji, 1835 na Dunaju, 1836—1838 v Pešti, bil knjižničar kneza Švarcenberga, živel na Dunaju, se udeležil hrv. pokreta 1848, bil profesor na hrv. reški gimnaziji (1849—1854), je službo pustil, ker se ni hotel vdati Bachovim huzarjem, bil brez službe na Reki, potem v Karlovcu, bil učitelj starosl. jezika v Djakovu, potem profesor v Zagrebu, umrl v bedi leta 1874.

Avtodidaktovstvo, narodno-nazorni knjižni jezik z arhaizmi, politična odločnost, trma, vse to mu daje značaj hrv. Levstika.

Bil je jezikoslovec. Vdajal se je zvokom in obratom narodne govorice pa dajal v knjižnem jeziku prednost tistim posebnostim dialektov, ki so spominjali starih dob jezika. Arhaiziral je, ker je videl, da arhaizmi — družijo.

Ilirec po dobi in duhu, je nastopil aktivno l. 1848., torej v času, ko je imenu ilirskemu odklenkalo. V spomin na staro Dalmacijo in na Napoleonovo Ilirijo je imenoval jugoslovanski jezik „slovinski“ jezik. Mislil je na edinstvo tega jezika; proti čisti stokavščini, ki sta jo Vuk in Gaj dvignila, je snoval knjižni jezik na bolj zapadnem temelju, na hrv.-slovenskih narečjih (na pr. je pisal gen. plur. žen).

S Slovenci se je mogel seznaniti že kot gimnazist v Gradcu (nekako od 1825—1829),¹⁾ torej v času, ko so tam študirali naši preporoditelji kakor Matjašič, Kočevar, Murko, Muršec.

Pozneje (okoli 1847) je na Dunaju „sladko drugoval s sladko družino slovensko: z Dežmanom, Cigaletom, Tomanom (ki ga je upotil k „srbovanju“) Kozlerjem itd.)²⁾

Leta 1848. se je dne 15. avgusta udeležil kmetske skupščine, ki jo je v Poličanah sklical dr. Stj. Kočevar. „Z lepimi in zanimivimi besedami je dokazal, koliko je Nemcem do Slovenije, da se od Nemčije ne loči: ker bi tako Trst — morje izgubili. Nemci pa gledajo tudi Dalmacijo zase dobiti, da si opravijo veliko brodovje in si Carigrad podvržejo in vse podunavske dežele — tedaj pa Slovanom joj! Ako sedaj Slovenijo otmemo iz vražjih rok, tedaj si šele zagotovimo prihodnost.“ (Caf Muršcu). — Istega leta jeseni je pisal Šafařiku, naj pripravi „Lipo Slovansko“, da bi pozvala Slovence za spojitve s Hrvati.³⁾

V knjigi „Recimo koju“ pravi Kurelac o Janezu Bleiweisu: „Ne znam knjige, kojoj Bog tako dosudio kako slovenskoj... Tko je tvoj ogradnik, tko tvoj polivčija, da je tvoj ograd tako lepo urodio, da tvoje duše cvetje tako milo

¹⁾ Prim. zanimiva izvajanja Budisavljevićeva v „Gradji za povijest knj. hrv.“ IV.

²⁾ Prim., kar piše Cigale o njem (Korespondenca dr. Jos. Muršca, 1905, Zbornik „Matice Slov.“).

³⁾ Zbornik „Matice Slov.“ 1909, str. 293.

diše? Ah ti si, Janez i Novice tvoje. Stup ti do neba živu, a ne daj mi te bože dočuti mrtva.“

L. 1861. je z mladim Budislavljevičem napravil iz Reke izlet v Kraljevico; tu sta prenočila. Budislavljevič je drugega dne zarana prišel k Kurelcu. „On še v postelji, a v roki mu pesmi Fr. Prešerna. Tako neizspavan mi je pač celo uro na glas čital blagega, dragega roda prekrasno pesniško cvetje in ves se je topil od tolikega blagoglasja milotne Prešernove strune. Jedva se je odtrgal od knjige, da vstane; in potem na povratku ni bilo do daljne Reke skoro o nečemer govora nego o knjigi bratov slovenskih. Meni se je zdelo, kakor da jih gledam pred seboj: Vod-

nika, Prešerna in Koseskega. A ko je Fran začel govoriti, kaj je vse rodu svojemu in knjigi slovenski Janez Bleiweis, to, kar so jim njegove „Kmetijske in rokodelske novice“, sem se jaz, tako mlad in kakor bi on rekel — „prijetljive duše“, zanašal nebu pod oblake od ponosa in radosti, da so nam Slovenci uprav zlata žlahta. Izmenoma je Kurelac na pamet podajal celo množino slovenskih pesmi in zbudil v meni živo željo, da vzljubim iz celega srca zares „mile strune“ Prešernove in drugih vilin — drugov slovenskih.“ Šele sedaj je razumel Budislavljevič ono prvo poglavje knjige „Recimo koju“ o slovenski knjigi.

Slava slavnemu „Slovincu“!

KREZIČEV STAN V LUČINAH.

VEKOSLAV SELINŠEK:

MOJ PRELUDIJ.

K luči hočem. — Toda
kje je še! Nič ne de!
Saj gre svojevoljna
sila zvesto poleg me!

TRENOTEK SVETLOBE IN SENCE.

Potrkal je nalahko in nato je stopil v sobo s tistim čudnim smehljajem okrog ust, ki ga je opazila vedno, kadar je govorila z njim. Ni mogla razumeti, kaj hoče pravzaprav s tem, a zdelo se ji je vselej, da je vsebina tistih ostrih potez: „Tisto, kar Vi zdaj-le mislite, je neumno.“ Včasih jo je to razdražilo in prišla ji je misel, da bi mu rekla nekaj, kar že; samo da bi ga zbolelo, da bi se zožile črte ob ustih v resen, bolesten izraz. No, to se ni zgodilo nikoli, nasprotno, — obraz je dobil v takih trenotkih še bolj zasmehujoč, skoro hudoben izraz. In vendar je govorila tako rada z njim; vedela je, da so za tem smehom, za temi zasmehujočimi očmi misli, ki jih ne kaže vsakemu, in duša, ki je ponosen nanjo. In včasih, a malo kdaj, so prišli hipi, ko se ji je posrečilo, da je zbudila tiste misli in da se je dotaknila tiste ponosne duše, — takrat je izginil zasmeh in njegove besede so bile odkrite in resne.

„Preganjam si dolgčas,“ je rekla, ko je videla, da gleda na kup zvezkov, ki je ležal pred njo na mizi. Popravljala je ves popoldan, zdaj je bila že trudna in razveselilo jo je, da je prišel. Sklonila se je nekoliko in mu ponudila z odkrito radostjo roko v pozdrav.

„Vidim, vidim. A bojim se, da ni posebno kratkočasno, dolge prazne ure polniti z nezanimivo, pusto vsebino popravljanja zvezkov.“

Kakor da bi se nalahko dotaknil tistih misli, ki so ji prišle včasih, kadar je bila popolnoma sama in je mislila o revnem, dan na dan enakem življenju, ki je teklo mimo nje, . . . zbolele so jo besede, da ji je postalo tesno. Začutila je globoko v duši rahlo bolelost, kakor plah, pridušen protest proti nelepemu, nevrednemu življenju, ki ga ni zaslužila. Zbudilo se ji je za hip tisto bolelastno razžaljeno čustvo, ki se je pojavilo večkrat v samotnih urah, potem pa je takoj izginilo . . . Ne, saj ni izginilo, saj ga je ona sama pregnala; ni ga marala, zdaj nič več, ko je protest brezupen. Nekoč, dà, takrat je protestirala vsa duša, željna lepote in ponosnega življenja, o dà, dolgo

je bila v duši ena sama neizmerna bolelost . . . Potem pa je uvidela brezupnost protesta, brezciljnost hrepenenja in lepote — in vdala se je. Zdaj ni več ljubila tistih nemirnih, nezadovoljnih ur, ni jih več marala, ker jih ni hotela.

Ozrla se mu je v obraz.

„In tudi če ni kratkočasno, dolgočasno ne sme biti. Ne sme biti, razumete, jaz nočem, da bi bilo. Saj se zavedam, da je tako silno ubogo to življenje za gorami, da to sploh niti življenje ni, komaj pusto, brezsmiselno vegetiranje brez cilja in namena — ampak — —“.

Sedla je in naslonila glavo na obe roki. Tudi on je sedel na stol k oknu in jo je gledal mirno, samo malo začudeno. Hotel ji je odgovoriti, pa ga je prehitela.

„Ampak — kaj naj napravim? Saj se še spominjate, kako ste rekli zadnjič nekoč: Cel človek ne protestira, ta se upre; protest je sicer znamenje bistrega čutenja, toda obenem slabega in vsled tega zelo nesrečnega človeka. Vi, gospod tehnik, ste fant, močan in uporna sila je Vaše bistvo, to sem spoznala že davno, — jaz pa sem uvidela zelo zgodaj, da sem slabotna in nimam moči za upornika. Protesta, tistih nesrečnih, večno nezadovoljnih ur ne maram, zato sem se vdala. Zdaj se kratkočasim popravljaje zvezke, jutri bom v šoli in uživala se bom za tistih par ur popolnoma v otroke, nato pride kaj drugega in potem vedno tako dalje.“

„Torej poraz na celi črti, haha.“ Zasmejal se je, da jo je zbolelo in jo je za hip razdražilo, da mu pripoveduje vse to. A čutila je, da je nekaj v njej, kar hoče ven, hoče biti izgovorjeno, sprejeto z umevanjem in soglasjem. In da bi bilo brezuspešno, če bi se upirala tajni sili notranjosti! Kajti če se je tudi branila, je vendar samota nakopičila in zbrala v njej toliko nezadovoljnih misli, da je vse v njej zakoprnelo v bolelastni želji po oprostivni. In danes je morala govoriti, tudi če ne bi hotela, govoriti karkoli, ali

ga prisiliti, da pokaže, da jo razume, ali pa ga razžaliti, da bo videla, da je razžaljen.

„In Vi se res čisto nič ne morete vživeti v dušo sosedovo? Kaj je res zasmeh Vaše najvišje čuvstvo?“

Ves njegov obraz se je nenadoma izpremenil. Nič zasmeha ni bilo več v njegovih očeh, vstal je in ji je gledal nekaj časa molče v obraz in ko je nato izpregovoril, je bil njegov glas ves drugačen, moten in resen.

„Saj ravno zato sem se smejal, ker Vas razumem. Ker vem, da je najbolj nevarno, imeti sočutje sam s seboj, ga ne maram in nočem imeti niti z njim, ki mi je blizu in drag. Jaz mu pomagam, če se mi hoče in če je to v mojih močeh, drugače grem mimo in molčim. Kaj je morda bolje, če mu pomagam, pretakati solze in tožiti na Fortuno — za tisti hip morda, nemara; ko mine ura jokavosti, ko sije zopet solnce, pa ni moj ubogi sosed nič močnejši, nič trdnejši in že prihodnjo senčno uro bo iskal novih tolažnikov. Ne, naj ostane sam tisti tesni čas; če pride srečno na to stran, bo trden in močan sam, — no, če ne prenese, je preslab in naj le propade. Toliko sem dosle gledal Vašo pot, da vem, da ste razmeroma zelo močni, ni se Vam treba več bati tesnih ur — —. Saj je prav, da ste dali slovo brezumnemu hrepenenju in upiranju brez moči, da ste vzeli življenje, kakršno pač je, in se kratkočasite na vsak način. Nedosegljive reči naj ostanejo tam, kjer so, za vedno nedosegljive in nedosežne, veselimo se s tem in nad tem, kar je okrog nas, kar je naše. Tako je prav ali bolje — pametno je tako. Ostane samo eno veliko vprašanje za različne ljudi: ali je to, kar ostane dosegljivo, ali je to vredno življenja?“

Hotela je odgovoriti, a zamahnil je z roko.

„Pustite za sedaj; odgovor je že zapisan v naturi vsakega posameznika, odgovor za celoto je nesmisel. Povejte rajši, kdaj ste naslikali tisto-le sliko; da je Vaša, to sem vedel takoj, ko sem jo videl prvič. Takrat ste pač slikali strah, ki je bil v Vas, strah pred življenjem, pred praznoto; zdi se mi, da je na tej sliki vsa Vaša mladost.“

Gledala je na sliko, ki je visela na steni nad posteljo in postalo ji je hudo. Kakor da se je zopet nekaj dotaknilo tistih daljnih, že skoro pozabljenih misli, zbudile so se in zbolelo jo je . . . Pusta, vsa rjava in zapuščena je bila tista pokrajina, spredaj je stalo par rdečih, motno-rdečih cvetov in pot, ki je šla mimo njih v daljavo, se je izgubljala kmalu v rjavo-mračni zapuščenosti. Tako brezmejno samotno je bilo tam, tako za-

puščeno; nikjer solnca, nikjer tolažbe, plahega upanja; kakor da ni nikjer več človeka in svetlobe, daleč in povsod zapuščenost in bolest. Spomnila se je časov, ko je slikala to, in se je čutila tako silno zapuščeno in nesrečno, za hip je čutila bolešno sočutje s tistim hrepenenjem, ki se je balo vsega . . .

„Takrat sem protestirala . . .“

Rekla je, glas ji je bil tih, skoro polglasen in tresel se je, kakor v strahu. V njegovih očeh se je zasvetilo nekaj močnega, trdega: ozrl se ji je naravnost v oči, da je začutila nekaj kakor bolest in je povescila pogled. Ko se je zopet ozrla vanj, se ji je zdelo, da je izginilo iz oči tisto mrzlo, zdaj je bila v njih sorodna duša, kakor tiho sočutje . . .

„In potem niste slikali nič več?“

„Ne, zelo malo. Takrat mi je prišlo nenadoma, ko sem stala pred dokončano sliko, da me je postalo sram pred nečim neznanim, zdela sem se sama sebi tako majhna, slabotna. Saj je vendar to plaho hrepenenje tako borno, tako slabo, brez moči. Ah, umetnost! Ali se Vam ne zdi vsa umetnost tako silno, silno slabotna?“

„Umetnost! Meni se zdi umetnost bolesten protest trpeče, hrepeneče duše, ena sama lirična pesem tistega lepega življenja, ki je obsojeno v uro sedanjosti iz daljne, neznanne domovine: v bolesti in trpljenju toži v domotožju in hrepeni domov.“

„Ali pa mislite, da se človekova pot kdaj približa tistemu daljnemu domu?“

„Če se mu približa? Radi bi vedeli, če je vredna tako velike bolesti tista pot — jaz vam ne vem odgovora. Pa povedal bi Vam nekaj drugega —“

„No?“

„Da namreč tista „pot“ nikoli ne izprašuje tako. Njeno bistvo je, da gre, da hrepeni — — o smislu svojega bistva ne razmišlja.“

„In če pa vendarle vpraša?“

„Zgodilo se je in živeli in videli ste vse. Zdaj vidim: zahotelo se Vam je po solncu, po velikem, pravem življenju, ki je svetlo in toplo in močno in ne beži na krilih spominov v preteklost, ne na barčicah upanja in nad v bodoče dni. Hoteli ste življenja, ki je zdaj, ki živi, vredno samega sebe. In zakaj ga niste vzeli, tistega velikega in ponosnega, takrat ko je šlo mimo Vas?“

Zadnje besede je govoril tiho in počasi. Gledala ga je začudeno, nakrat ga je razumela.

„Rekla sem Vam že in sami veste, da jaz nisem za to, da bi se uprla. Saj veste, čigavo je

in ostane tisto veliko življenje: imperatorji in uporniki so, ki mu gospodujejo, vse drugo je vmes, je le snov v njihovih rokah.“

„A zato še ni bilo treba iti za gore in tolažiti svoje dni s popravljanjem zvezkov.“

„Vsak pravzaprav popravlja zvezke, drugim in za druge, zato, da se pri tem sam kratkočasi —“

Umolknila je, tudi on ni odgovoril, gledal je skozi okno in si žvižgal polglasno. Tiho je postalo v sobi; od rož, ki so dehtele v velikem šopku na mizi, je šel po sobi opojen vonj. Zunaj se je že nagibal dan, skozi odprto okno so prihajali s polja glasovi in svež, močen duh po cvetovih in po pomladi. Čez nebo, visoko nad gorami, so jadrani oblaki, svetlo obžarjeni od solnca; ko se je ozrla nanje, ji je postalo nena doma lahko in veselo.

„Zunaj je pomlad in solnce in tudi name bo sijalo, če se ne tiščim v senci. Kako ste dejali prej, — da je nevarno, imeti usmiljenje s seboj; tak nauk si je vredno zapomniti. Prav, brez patosa in nepotrebnih poz je treba pomisliti, kaj se da napraviti, da ne bo dolgčas, tako približno sva rekla preje. Če izvolite, lahko nadaljujete besede z dejanji: kaj se Vam zdi ta-le prihodnji hip najbolj kratkočasno?“

„Hej, kako veselo naenkrat. Če je to veselje v resnici pristno, potem Vas občudujem, gospodična.“

„Mora biti. Tudi Pavla, moja koleginja, je vesela in nič je ne vznemirja, da ste ji v nedeljo rekli tisto bajko v afganskem godcu. Zdaj-le pojdeva lahko k njej, če Vam je všeč, napravimo skupaj izprehod!“

„Da se pokratkočasimo? Dobro.“

SAMBOM:

ZAKROKALI SO VRANI

Zakrokali so vrani na višinah . . .
Obup razjedal dušo je človeku,
zastonj iskal je luči v gostih tminah
in padel je — — — — —

Priplul skoz mrzli zrak je klic proseči...
in se zgubil v življenjskem je šumenju;
roké ni mogla roka več doseči,
ki bi rešila ga pogina . . .

„Končano je,“ dejal pred se je mirno
in obvisel na prvem je drevesu.
A vran zakrokal je v ozračje širno,
drugove klical — — — — —

MAKSIM GASPARI:

PREJŠNJI ČAS.

Bil je čas, ko strme gore
solnce je v škrlat odelo,
šumne in vesele pesmi
jim v slovo zapelo.

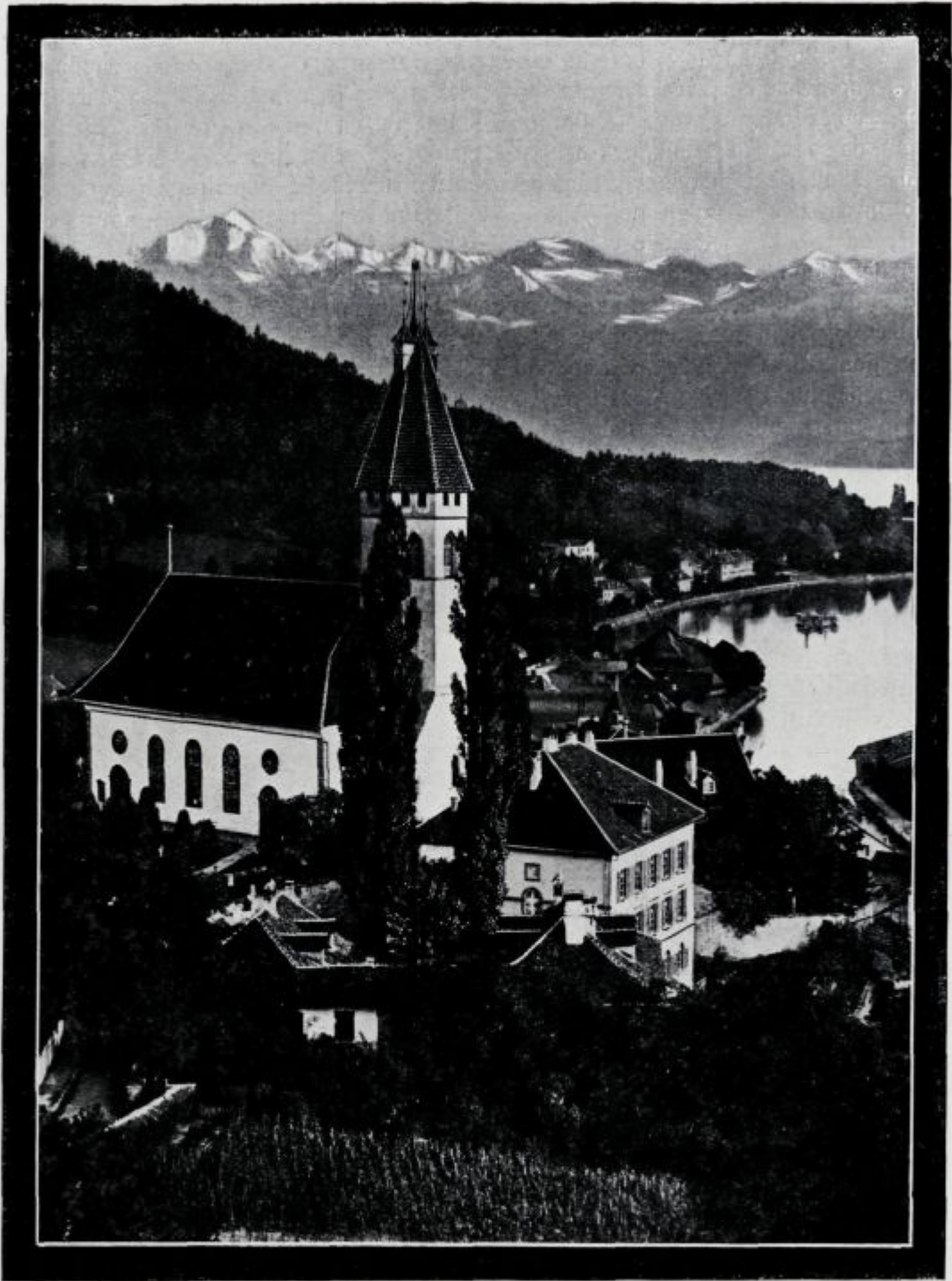
Jadrala je z mojim srcem
tisti čas bridkost
kakor s ptico obstreljeno
tanka, otrovana ost.

Zdaj so, zdaj so drugi časi,
zdaj po gorah solnčni žar
svoje šumne pesmi poje —
kaj bridkost je srcu mar!

NOVE ROŽE.

Mladih rož, ki bodo zrastle,
vse kali še skrite spe —
to so tihe misli nate,
ki si šumnih dni žele.

Naj na zemljo solnce sije,
prebudi semena rož,
prerodi naj tihe misli
v šumne dni, ko moja boš.

CHILLON OB ŽENEVSKEM JEZERU.

NAŠI „VOGRI“.

Na budimpeštanski univerzi deluje kot slavist dr. Oskar Asbóth. Med svoje učence šteje tudi Avgusta Pávla, ki je doma iz Cankove, vasi poleg Radgone. Pável je pod vodstvom svojega učitelja spisal in l. 1908. v tisku izdal dialektološko monografijo: „A vashidegkúti szlovén nyelv-járás hangtama“, t. j., Glasoslovje slovenskega narečja okoli Cankove, in sicer kot prvi zvezek „Slovanskih narečij na Ogrskem“, ki jih po naročilu madžarske Akademije znanosti ureja prof. Asbóth.

Madžarski pisana študija Pávlova je spričo jezika, v katerem je pisana, ostala dosle neopazena. Jaz hočem v sledečem podati prevod uvoda v Pávlovo knjigo, ki govori vobče o „Vendih in cankovskem narečju.“¹ Tako-le piše Pável:

Da kolikor mogoče natančno pojasnim, kam pripada cankovsko slovensko (vendsko) narečje, hočem podati kratek pregled vse naše slovenske jezikovne pokrajine. Iz ljudske govornice se mi je posrečilo zabeležiti sledeča razlikovanja:

„Bomectye“ prebivalci Fotfalu (Slovenska Ves), Alsó- in Telső- Szölnöka (Spougnji-, Gournji-Sinik), Čopenci, Dölenci, Štëvanofci in sosednjih vasi; v njihovem jeziku, zlasti v govornici prebivalcev Slovenske Vasi lahko konstatujemo več zanimivih in očitnih posebnosti,² v Tótfalu n. pr. — da za sedaj drugega ne omenjam — tudi ženske govore o sebi v moškem spolu, ali: v Slovenski Vasi je ženska gramatično moškega spola; d'a san šou (jaz sem šel) govornita lahko moški in ženska. Podoben pojav sem našel tudi v govornici slovenskega ljudstva v Má-

¹ Str. 148. Cena 2'80 K. — O linguistični vsebini knjige sami je prof. Asbóth, deloma izpopolnjujoč svojega učenca, obširno nemški poročal v poljskem „Roczniku slawistycznym“, III. (Krakov, 1910) ter opozarjal zlasti na bogati dialektološki material, ki je zbran v Pávlovi knjigi.

² Slovenci Zaladskega komitata pravijo svojim zapadnim bratom, torej Slovencem „Vas“ komitata, ki govore pogosto namesto „j“ „g“ (glas, ki se bliža dj) Bonécje; Bomécje meni ni znano.

(Op. prelag.)

tyásdomb (Mačkovci), Ottóház (Otovci) Szabadhegy (Stánjovci) in okolici. Na vsak način je to pojav ljudskega dušeslovja, kakor so le malo podobnega mogli najti v slovanskih jezikih jezikoslovci in preiskovalci ljudskega dušeslovja.

Jako zanimiv je ostanek pripovedke, še dandanes med ljudstvom razširjen, tičoč se vasi in imenja „Stánjofci“. Ta pripovedka razlaga na sledeči način ime vasi: „da (ko) so Slovenci na te krajé prišli, te (takrat) so ôprvin (prvič) v Stánjofci stánoli (se ustavili); tou je te büu te velki stan (postaja, bivališče); te mali stan so pa prái v Küstanofci (Gesztenyés) držali. Od tec (tod) so se pôton (potem) rasplóudili po slovenski bregáj i dolinaj. Ali tou je že davnok — davnok bilöu, leiko šče več kak d'ezero pet stou leit . . .“ (1500).

„Bákargye“: s tem imenom zaznamujejo, kakor nekateri trde, one Slovence, ki obdelujejo polje s kravami („šteri z bakmi, s kravami ord'ejo“), torej prebivalce gričastih, goratih krajev; zlasti pa „Boméctye“ radi tako nazivajo Slovence, ki stanujejo na jugu. (Sveti Juri, Sotína, Slaveče, Večëslavci in zlasti Gornja Lendova, nadalje Otovci). Po drugih izvira izraz „Bákargye“ iz dobe tlačanstva (pr grád) (Gornja Lendova): je büu nigda svejta en grof, poimëni nikši Vákar; lidd'ë (ljudje), šteri so k nemi na gospôçino (tlako) odihli, so ga zvali za Bákara, a ùni sami so se pa zvali ôdnega (od njega, po njem) „bákard'á, kak kí nemi slišijo . . .“¹

„Ravënci“: prebivalci ravnine, ki se začne pri Cankovi, približno do Murske-Sobote (Muraszombat: Sòbota) — n. pr. Cankova; — Skakovci: Széscényfa; — Krajna: Krájna: Véghely; — Polanjci: Polánc i. t. d.). V njihovi govornici je mnogo tujih, zlasti nemških izrazov. Baš vsled tega je njihov besedni zaklad, kar se tiče izvornih izrazov, najbolj reven.

¹ To razlago sem slišal med drugim tudi od Németha Šandorja, gostilničarja v Mačkovcih (Matyásdomb). (Izvirna opomba.)

„Dòlenci“: prebivalci ravnine; ljudstvo, ki stanuje v dolini med Mursko-Soboto in Belotinci (Bòltinci), zlasti v okolici Murske-Sobote. Njihov jezik karakterizuje raba diftongov (delao — delo, gledao — gledò, nábrao — nabro itd.)

„Goričanci“ (goričánc, goriček, gorički vrh, goričanjka: „ki po bregái, gorái prebivajo“. Sv. Sebastijan: Sveti Sebaščán; — Vádarci: Tiborfa; Bòdonci: Váneče; — Kuštanovci; — Prosečka Ves; — Vidonci i. t. d.) O njih pravi šaljivo narodna pesem, da:

Závec je gorički sin,
Slatko vince pije (!),
Dàre (kadar) trbèi plácati,
Té se v šúmo skrìje.

Njihov jezik je razmeroma najčistejši, v besednem zakladu najbolj bogat.

„Lèdaščarji“ okòulik Leidave — ljudstvo v dolini Lèdave (Lendva). Topolovci; — Štrukovci: Púževci i. t. d.)

„Marki“ (marko, márkec): (Rakičan, Belotinci, Bratonci, Odránci; — Bistrica — Čerensovci in v okolici). Ko se povpraševal po izviru tega narodnega zaznamovanja, se mi je reklo, da „záto se zovéjo marki, ar (ker) je sákšemi drúgomi marko, márkec imé“. (Zaradi tega primka v novjšem času „Marki“ več ne dajejo otrokom imena Marko. (Op. prelag.) Skoro gotovo se je tudi tukaj začela lepa balada o „Marku“. Ljudstvo je jako pesniške narave, tako da se tukaj sliši iz narodovih ust največ pesmi, romanc in balad. Skoro nepogrešna vsakdanja tovarišica „Marku“ je — turba (usnjata torba) in pa bat (palica). Celò v cerkev gre redko brez torbe, s čimer se tudi „Szlovenszkoga Kmeta peszen“ prav samozavestno pobaha.

Či nedela pride, jopo si te odenem
i na pleča vržem turbo, k meši tak idem.

(Seveda sedaj, ko „gyopa“ (jupa), ki je čisto izginila, ne gre več s „meši“, tudi „turba“ mora fa čas viseti na klinu, in ne na plečih. — Op. prelag.)

Ker stanujejo blizu madžarskega ozemlja, je poleg hrvatskega tudi madžarski vpliv močnejši. —

„Rèkašje, -ške“ od „Markov“ proti jugozapadu; (n. pr. Bákovci; — Krog: Kroug i. t. d.); rèkaški je sramotilka: „ár skoron sakši krof nosi.“

„Mürçarji“, prebivalci ob reki Muri (múra, mōra).

„Varašanjki, varašanci: meščani. Posebno ime za prebivalce vasi Turnišče, ki je bila po ljudski tradiciji pred turškim gospodarstvom živahen trg (váraš).

Cankovsko narečje, ki tvori zapadni del jezikovnega okoliša „Ravenci“, je v neposredni sosesčini Štajerske. Cankova sama leži ob potoku Kučnica, ki tvori mejo, kake tričetr ure od nemškega mesteca Radgone. Okoli Cankove so tudi samo čisto slovenske vasi: Koròufci — Gòronci — Črnci — Krašci — Topolòufci — Skàkofci, prebivalci teh vasi spadajo vsi k „Ravencem“. Onstran Kučnice ležita v bližini dve štajersko-slovenski vasi: Zanjkofci, — Zelding in Gôrca (Windisch-Goritz); obe sta se začeli zelo ponemčevati; njuni prebivalci lahko razumejo brez vse težave Cavčana, če ravno se njihova štajerska govorica kot narečje avstrijsko-slovenskega jezika v mnogem oziru loči od našega jezika.

Potemtakem nahajamo v Cankovi trojen tuj vpliv: 1. od Radgone sem močan nemški vpliv, ki se zlasti karakteristično kaže v besednem zakladu cankovskega narečja; 2. vpliv sorodnega slovenskega jezika iz slovenskih vasi onstran Kučnice; 3. madžarsčina v državni upravi in v šolah pa prinaša s seboj mogočen vpliv madžarskega jezika; ta se kajpada kaže v besednem zakladu, a tudi v fonetiki so posamezni pojavi, katere je najlaže in najprimernøje razložiti iz vpliva madžarsčine.

Tako Pavel! Njegove besede o vplivu „sordnega slovenskega jezika iz slovenskih (štajerskih) vasi“ so take, kakor da bi to bila nekako dva naroda. Štajersko slovensko ljudstvo govori o „Vogrüh“ (= ogrskih Slovenceh) kakor o Hrvatih; t. j., politične provincijalne meje odločujejo napram ogrskim Slovence, istotako kakor napram Hrvatom, dasi je jezik na obe strani continuum.

KNJIŽEVNOST.

MATICA SLOVENSKA.

Dr. Bogumil Vošnjak: Ustava in uprava Ilirskih dežel. „Slovenska Matica“ nam je letos dala v tej knjigi kulturno zgodovino francoske dobe. Pisatelj popisuje v prvi vrsti francosko ustavo in upravo, vendar razmotriva pri uvedbi novih javnopravnih razmer položaj ilirskih dežel vsestransko tudi s stališča slovenske predfrancoske preteklosti. Z natančnostjo in preglednostjo kritičnega znanstvenika nam podaja v svojih pravnih in zgodovinskih slikah i to, kar zanjima tudi nejurista.

Prvi del knjige (do str. 103.) obsega zgodovinske, filozofske in državnopravno temelje Napoleonovega ustavnega in upravnega sistema, drugi del (str. 103.—143.) se peča z ustavo in upravo ilirskih dežel in ga obravnava v sledečih poglavjih: ustanovitev ilirske upravne skupine, ozemlje in prebivalstvo Ilirije, organizacija notranje uprave, krajevna uprava, pravosodstvo, vojaštvo, finančna uprava, gospodarska politika, šolstvo, cerkev. — Obstoj francoskih „Ilirskih dežel“ spada v dobo največje Napoleonove moči.

L. 1810. je njegovo cesarstvo doseglo vrhunec; po svoji razprostranosti, v marsičem tudi po notranji uredbi spominja velikega rimskega cesarstva. Napoleon stoji do novo pridobljenih pokrajin v srednji in severni Evropi v nekako podobnem razmerju, kakor so bili rimski cesarji do provincij. Kamor je segla Napoleonova moč, povsod v' d'imo francoske uredbe. Recepcija francoskih upravnih načel (centralizacija) pomenja za Nemčijo zedinjenje v gospodarskem in nacionalnem pogledu. To velja tudi za Italijo, le s to razliko, da so bile tu ovire večje in se je zato tukaj tudi zedinjenje izvršilo malo pozneje nego v Nemčiji.

Ilirske pokrajine so bile organizirane v francoskem smislu z dekretom iz leta 1809. Pokrajine imajo v upravi značaj zavojevanih dežel, vojaške granice proti vzhodu. Napoleon je spoznal meddržavni pomen Balkana in s tem važnost slovanskih dežel ob Jadranskem Morju. Dalmacija je bila pred Napoleonom pod beneškimi gospodarskimi in splošno-kulturnimi vplivi Italije. Dubrovnik je bila aristokratska republika za se, toda ta je morala prva pasti, ker državne oblike starega veka, t. zv. mesto-država, se niso mogle več spojiti z bistvom francoskega centraliziranega cesarstva. V slovanskih deželah (Kranjska, Goriška in zapadna Koroška) je vladal fevdalni sistem; mesta in gradovi imajo še svoje gospodarske in sodne privilegije. Marmont je razdelil slovansko zemljo ob Adriji v 7 provincij (6 + 1 vojaška granica) s središči: Ljubljana, Beljak, Trst, Karlovac, Zadar, Dubrovnik in Kotor. Ljubljana je bilo malo mesto s 13.000 prebivalci. Pojem Kranjci, Dalmatinci in Korošci je prenehal, vsi smo bili Ilirci.

Guverner Marmont je bil vrhovni upravitelj in nadzornik vojaštva in višjih uradov v Iliriji v neposrednem odnosu s Parizom. Generalni intendat mu je bil kot vrhovni

upravitelj financ prirejen. Na čelu pravosodstvu je bil justični komisar. Tem najvišjim uradnikom so podrejeni poduradi. V splošnem se vladajo Ilirske provincije tako kakor Francija, le s to razliko, da tu vsled kratke dobe delokrog posameznih uradov še niso strogo omejeni. Vojaška granica je telo zase in se upravlja samostojno po vojaških načelih.

Uradniki so bili malo odgovorni. Uradni jezik je bil francoski, rabil pa se je tudi nemški, italijanski, latinski, hrvatski in slovenski. Občine so se upravljale čisto po francoskem vzorcu. Centralizacija je bila dosledno izvedena. Čim večja je bila občina, tem ože je bila privezana na centralno vladu. V teh so od cesarja imenovane občinske komisije upravljale posle sedanjih občinskih svetov.

Sodišča prve instance so bila v vseh večjih krajih. Nad temi so bila vzklicna sodišča. Poleg tega pozna francosko pravosodstvo trgovinska in obrtna sodišča. Največja zasluga francoskega pravosodstva je bila enakost vseh slojev pred sodišči; razlika med kmetom in plemenitašem ali duhovnikom je izginila. Tudi pri nas se je uvedla civilna poroka.

Načelo enakosti je zahtevalo splošno uvedbo vojaške dolžnosti, vendar je bilo nadomeščanje še vedno dovoljeno. Naborom se je prebivalstvo dolgo protivilo in se jim je izkušalo odtegniti. Vojaštvo ilirskih dežel je bilo razdeljeno v 3 divizije. Vojaška granica je bila zase. Občine so morale vzdrževati narodne straže za drag denar. Francoska žandarmerija je bila dobrota za ilirske dežele.

Finančno upravo so Francozi uredili preprosto in pregledno. Direktni davki so bili zemljiški, osebni davek, davek premičnin, obrtniški davek ter davek oken in vrat. Dalmacija je bila gospodarsko zanemarjena dežela in tu se novi sistem ni dal uvesti. Hišni davki so bili visoki. Ljubljanski hišni posestniki so plačevali hišnega davka 60% čistega dohodka.

Hujšega nasprotnika podložništva ni bilo kakor je bil Napoleon. Osnovni dekret pravi: Robote strogo osebne značaja so odpravljene brez odškodnine. Pravice, izvirajoče iz fevdalnega sistema, so odkupljive. Veliki gospodje v Iliriji so žalovali po avstrijski vladi. Francozi so izkušali pomiriti graščake, izboljšati socialni položaj kmeta, do popolne rešitve podložniškega vprašanja ni prišlo. Podložništvo je bilo še bolj in huje razvito pri Hrvatih nego pri Slovencih. Intendantska poročila hvalijo ugodno trgovsko lego dalmatinskih in istrskih mest. Trst in Dubrovnik sta mnogo trpela radi kontinentalne zapore, ki jo je Napoleon uporabil kot politično sredstvo proti Angliji. Pošta je država prevzela kot monopol. Štrajk je bil prepovedan, obrtniki se niso smeli organizovati v svrhu povišanja cen izdelkom; izkoriščati delavske moči je bilo istotako zabranjeno delodajalcem.

Pred Napoleonom je imela pri nas cerkev v rokah vse šolstvo. Revolucija pravi: vzgojo državljanov prevzemi država. To načelo je obveljalo v Franciji, toda Napoleon se opira na duhovščino, s papežem sklene konkordat, za cilj vse vzgoje postavi načelo ljubezni do monarhije in sebe,

sicer pa prepusti duhovščini vpliv v šoli. Poklic je šoli smoter; Napoleon ne pozna znanosti kot svrhe sami sebi. Francoski šolski sistem se prenese tudi k nam. Vsaka občina naj ima šolo za dečke, glavna mesta okraja naj imajo šolo tudi za deklice. V načrtu za organizacijo srednjega šolstva je bilo 25 gimnazij in 9 licejev in visoka šola v Ljubljani.

S cerkvi je živel Napoleon v miru in jo je znal izrabiti zase. Prihod Francozov pomenja pri nas preobrat za duhovščino, ki je izgubila vse predpravice. Denarno je stala zdaj slabše in ni mogla biti navdušena za francosko vlado. Ko je francoska vlada odtegnila senjskemu škofu užitninsko pravico mesta Senja, je ta pisal vladi: „Vi slabo razumete svoj posel; ako hočete, da so narodi mirni, je treba dobro plačevati duhovnike, kajti oni so tisti, ki vcepljajo narodu poslušnost.“ Redovom Francozi niso bili naklonjeni

Sodba višjih francoskih uradov o ilirski duhovščini ni ugodna. Uradna poročila slikajo duhovnike kot ljudi nizke izobrazbe in še nižje moralne vrednosti. Duhovščina novomeškega okraja je sklenila stavko. Oznanila je raz prižnice, da vsled neredne plače preneha z božjo službo.

Gospod pisatelj nam je podal v monografiji ilirskih dežel razpravo neprecenljive vrednosti. Pisalo se je o tem že mnogo; posebno s kulturno-literarnega stališča je ta doba razmeroma dobro obdelana; po zgodovinski strani se vsi popisi in razprave ilirske dobe vrste okrog Dimitza. Dr. Vošnjak nam je pa razodel ravno v onih strokah javnega življenja ilirske preteklosti popolnoma nove stvari, o katerih do zdaj nismo nikjer čuli ničesar. Knjiga je pisana za izobrazence.

Dr. Pestotnik.

Društvo hrvatskih književnika. To društvo, ki je pred 7 leti nastalo poleg „Maticе Hrvatske“ in dalj časa stalo tudi proti njej, izdaje poleg uglednega mesečnika „Savremenika“ redno tudi „Savremene (Sodobne) hrvatske pisce“ v elegantni opremi. Izšlo je že 11 knjig, vsaki je cena 2 K. Kot 11. knjiga je izšla pravkar: **Fran Hrčič: Velika žrtva.** (Drama u četiri čina. Str. 109.) Klemenčič, činovnik v provincialnem mestu, ima mlado ženo, ki ni s seboj prinesla nobene dote, a je jako nečimurna ter trati denar za toaletto. Hoteč ji ugajati, je poneverjal novce v svojem uradu. O tem so se raznesle govornice in dr. Martinović, lahkoživec, je bil poslan, da inspicira urad, ter je seveda konstatiral dejstva. Ko pa je bil Klemenčič odsoten, je prijateljica spravila Martinovića na vizito k gospe Zlati; dasi iskreno ljubi soproga in ker ga ljubi, se vda strastnemu Martinoviću, ki obljubi, nerednosti Klemenčičevega uradovanja prikriti. Zlata pove v svoji poštenosti dogodek. Klemenčič ni hotel in ni mogel sprejeti take žrtve in je sklenil, se prepustiti kazni. Očetu je vrnil denar, ki mu ga je dal stari, bolni oče, da poravnava greh sinov. „Naj trpi, kdor je kriv. Zakaj da bi oče plačal za grehe sinove?“ In kazen naj bi ne bila smrt. Zakaj so stvari, ki se jih je pokesati, a ki se jih ne moreš pokesati s smrtjo nego z življenjem. — Žrtvoval je svojo karijero lahkokrili ženi; njegov oče žrtvuje imetek sinu, žena svojo čast možu — Martinović svojo uradniško zvestobo svoji strasti. Katera teh žrtev je „velika žrtva“? Pač končna Klemenčičeva, namreč življenje kot pokora za greh, storjen iz ljubezni do žene. Plodovita misel. — Pisatelj, bivši tehnik, sedaj posestnik v Samoboru, je objavil prej že dve drami, ki sta se obe predstavljali v Zagrebu, namreč „U sumraku“ in „More“, ter kaže brezdvomno lep dramatski talent. Par neverjetnosti v tej drami: Da bi inspektor napravil ozbiljno vizito soprogi okrivljenega uradnika, ki je prej ni niti poznal, ni verjetno. Žena, ki je tako zvesta, kakor Klemenčička, ne bo govorila besed, kakor so na strani 11. Take besede more govoriti

kaka Ela, ki kot prijateljica nalikuje Olgi v „Skoljki“; sploh pa ni razvidno, zakaj se ta Ela meša v stvar.

„MATICA SRPSKA“ V DUBROVNIKU.

Slovanski jug je dobil novo društvo tega imena. Po vzoru „Maticе Srpske“ v Novem Sadu se je l. 1909. ustanovila „Matica Srpska“ v Dubrovniku, in sicer iz glavnice 320.000 K, ki jo je v to svrhu ostavil spljetski trgovec Konstantin Vučković. Slovenci moramo take svote dajati za boj, Srbi jih dajejo za kulturo samo. Pravkar je nova „Matica Srpska“ izdala prvo svojo publikacijo, knjigo Marka Cara „Naše Primorje. Slike i utisci s Jadrana“. Pisatelj fejttonski opisuje svoje vožnje ob južnodalmatinskih otokih ter govori o raznih dalmatinskih mestih, zlasti o Boki Kotorski, Dubrovniku itd. Knjiga nima literarnega pomena; nje izdanje si je tolmačiti pač z bolj lokalnimi činjenicami.

ŠOLSKA MATICA.

Ne moremo dovolj topla priporočati naše odlične „Šolske Maticе“. Njene publikacije so pred vsem namenjene učiteljstvu — srednješolsko jih žal še vedno nekako prezira — a več njenih publikacij je dobro čitnih za vsakega izobraženca. Za l. 1910. je Šolska Matica izdala sledeče knjige: 1. Pedagoški Letopis, X. zvezek. — 2. Dr. Lj. Pivko, Zgodovina Slovencev, 2. snopič (Doba 1276—1800. „Poljudno znanstvena knjižnica“). — 3. L. Lavtar, Posebno ukoslovje računanja v ljudski šoli. 3. snopič. — 4. Vales, Kemični poizkusi s preprostimi sredstvi. O nekaterih knjigah prinesemo oceno prihodnitič.

Volja in moč. V treh spisih, v „Melitti“, v „Miri“ in v „Dani“ hoče Cankar rešiti problem razmerja med voljo in močjo, uverjen, da ima tudi moč za to. Ženske alegorije in moške karikature, petošolce in umetnike vidimo nastopati.

„Melitta“:

Šestnajstletni petošolec Perjevec je bil „vzoren“ dijak, t. j., silno marljiv in častiželjen, od samih šolskih skrbi in od zavisti nikoli vesel. Nekoč pa se mu ni ujemala matematična naloga. Ker ni mogel, kar je hotel, se je drugega dne utopil: doma je pa bil pustil listek: „Lernen heißt nicht wissen; wollen heißt nicht können. Kdor ni več prvi, je zadnji. Jaz sem bil prvi do konca.“ Mlademu profesorju se je zdelo, da je ravnal pametno in moško, zakaj njegova volja je šla preko njegove moči, in zdravnik je rekel: „Spoznal je, kdo da je, šel je ter se utopil.“ Cankar pa se je ob tej zgodbi spomnil „umetnika“ Jakoba Jerebičarja in njegove usode. Ta Jerebičar, do 14. leta bolehen fantek, se je učil pri očetu kamnoseštva, ker so botri in strici in tete spoznali, da ima umetniški dar. Mrk in resen je bil in med tovariše ni zahajal. Ponoči je sanjal o umetniški slavi, a po dnevi mu desnica ni izklesala, kar je v sanjah bil videl v daljavi. Nekoč pa mu reče oče, naj gre po svetu, da bo spoznal umetnost, ko že pozna rokodelstvo (t. j., umetnost domačo, umetnost za nas in za žlahto).

In prišel je Jakob na Dunaj; z malopridnimi ženskami je hodil „kakor v šolo, miren in pust“. Tudi na Dunaju je po noči sanjal o umetniški slavi, po dnevi pa čutil, da je delo močnejše od njega. Tipus vseh časov, je „gledal in trepetal od srda in zavisti, ker je nameraval zgraditi piramido, pa se je naredila krtina“. Nekoč je prišel v družbo lepe Melitte, ki še nikoli ni poljubila ustea neoskrunjenih; ta ga je učila, kako mora izražati strastno ljubezen, ter ga povabila k sebi v stanovanje, da bo videl pri njej mnogobrojne slike, ki so jih ustvarili umetniki-rokodelci „v zametnih jo-

¹ Ivan Cankar, Volja in moč. (V Ljubljani, 1911. Založil L. Schwentner. Str. 127. Cena 2 K, eleg. 3 K.)

pičih, zaljubljeni v ženske in v umetnost, ker jim je bilo oboje nerazumljivo in nedosegljivo*. Jakob je prišel, pa ni v njeni izložbi slik opazil solnca, ampak žametne jopiče, t. j., ni videl ženske lepote in umetnosti. Ni bil sicer zadovoljen, da je (ko se je večerilo) odgrnila zastore; govoril je celo o močni ljubezni, a ostal je — pri besedah. Hotel je vtelesiti svoje sanje o njej, a „brezobličjen kup ila je stal pred njim na lesenem odru“. Uvidel je, da se ni še iz volje moč porodila, in je šel zopet k Melitti; naložila mu je, naj do prihodnje sobote naredi njeno glavo; a on je šel prej v krčmo nego ustvarjat umotvor; stvar mu ni ugajala, ker je v njej „sebe ustvaril, sebe in svojo nemoč“, in razbil je kup ila — vzkriknil je in zajokal od groze in v tistem trenutku je bil umetnik, zakaj v tisti spaki je bilo oboje, njena glava in njegova podoba. Spoznal je disharmonijo med svojo voljo in močjo, pa je šel in se utopil; mrtvemu se je še na obrazu poznala „zavist starca, ki nikoli ni živel in ve, da ne bo nikoli“. — „Mira“:

Umetnik Jošt v Trstu je pobegnil od svoje ljubice Fanny, s katero je živel v skupnem stanu, ter šel na Bled, očitno, da bi storil konec svojemu trpljenju, „V zadnji uri“ pa ugleda Miro, lepoto, in živel je teden dni ves srečen, da je v njegovo dušo sijala njena luč, srečen, da je ona sploh na svetu, a bil brez vseh želja. Čez teden dni je nekako zaslutil cilj, a dobro vedoč, da ne bo izvršil, kar si je prej mislil, je pobegnil še pravočasno z Bleda ter se vrnil k Fanny v Trst. Fanny si seveda med tem ni ničesar očitala, ampak krepko živila in ga pustila pred vrati čakati. Smešila ga je kot človeka, ki se izkuša kesati grehov, dasi je v natranjosti pokvarjen, in kot umetnika, ki mu manjka notranje elementarne sile. Hoče ga zvesti ad absurdum ter mu ukaže, da se poroči z njo, in pojde z njim na Bled. Na Bledu mu veli počakati hip, ko pride Mira mimo, naj se pri tem pokaže neomahljivo ji zvestega; Jošt je hotel seveda prej pobegniti pred nevarnostjo, a zaman; Mira je prišla in on je padel pred njo. Med tem je Fanny odšla spat — z Maksom, češ, on (Jošt) ni ne človek ne angel, ampak senca med obema, Maks in Fanny pa sta „živ človek pri živem človeku“. To je povest o Joštu, o tem Buridanovem oslu, ki je stalno visel (kakor pravi Cankar) med svetlobo in temo, med voljo in močjo. — „Dana“:

Pet sošolcev je po dolgih letih združilo naključje. Uradnik Franc Kuštrin se je bil „prilagodil“, vedoč, da bi ga sicer pohodili; vsak se prelevi, vsaj na tihem hlepi po tistem drugem prepričanju, „ki gospodari, reže kruh in postilja mehke blazine“, „živiljenje brez greha zoper bližnjega — to je vse; in trdno bom stal pred svojim sodnikom.“ Seveda malo se je včasih že pokesal svojega razvoja. Učitelj Barjanec je dolgo veroval, da je živiljenje le tedaj resnično živiljenje, če koristi človek svojemu bližnjemu; trpel je in stradal; toda tisti, ki so takrat nosili bandero svojega in njegovega prepričanja, so ga poučili, da je bedasto, če se trudi — zaman, preobrniti skalo, ki je niti oni ne morejo. In začel je jesti bel kruh. Le včasih se mu stoži po mladosti... Tone Štefin, mlad profesor, je bil pred 10 leti pravi revolucionar; hotel je svet poboljšati, pa je končno uvidel, da je najbolje, se ukvarjati z ovraticami, tarokirati, piti itd. Le včasih se spomni tistih lepih časov. Mladi zdravnik Jože Martinec obžaluje, da ni zdravila zoper spomin na mladost; konstatira, da se mladost vrača v najbolj odkritosrčnih urah, trd in strog sodnik. Po nauku „Ne praskaj se, kjer te ne srbi“, so živeli vsi štirje, a včasih jih je bilo sram. Štefan Bratina je v rani mladosti ugledal med zvezdami lep ženski obraz in prisegel, da ga na vsak način

hoče doseči. Kar ga je prišla visoka senca in ga zavedla mimo hiše prešesnice, ki ga je zvalila k sebi. (Prelom pri-sege.) Prišedši domov, je ugledal mater, čisto slično onemu obrazu med zvezdami, le da ji je lice bilo bolj mrtvaško. Vest ga je pekla, da je zatajil svoj cilj, lepoto in resnico, iz nemoči in bojazljivosti. In zopet je nekoč na gostilniškem vrtu zagledal oni obraz in čutil „srečo pogumne mladosti, spomladanskega solnca in čiste ljubezni“, pa še isti večer se je pred mestom spustila od neba tista silna senca in g spravila v najbolj umazane krčme in med brezsrčne ženske domov prišedši, je zopet ugledal svojo mater, že tri leta mrtvo. Še tretjič je zagledal oni obraz (iskal je takrat trpljenje radi pravice, da bi imel zasluženo pri Bogu); pa ko bi moral nekoč reševati otroka iz rok podivjanih ljudi, ni storil tega, ker bi se sicer besna druhal vrgla na njega in bi — on trpel. Zopet je zatajil Kristusa. Da bi sam sebe zaglušil, je hotel „očitno delovati za svojega bližnjega“, t. j., lagati svetu, a spoznal je, da tudi tu treba ne samo volje, ampak moči, namreč moči za popolnoma hinavsko človekoljubnost, ki je prevara in laž; niti tak lažnivec, „neizprosena, mož jeklen“ (v laži) ni mogel biti; strahopeten pollažnivec je bil in ni mogel zatajiti svoje mladosti oziroma spomina na njo. Obupa naj, kdor tega ne doseže, je mislil, in že se je napolil, da bi storil po svojih mislih. Takrat pa je opazil Dana, ki je že tri leta ni videl, a katere podoba mu je bila med zvezdami vedno čistejša (četudi daleč). Sklenil je, se vrniti v svojo mladost (domovino), in čutil je zopet moč v sebi, češ, trikrat se je senca sklonila k njemu, a trikrat ji je pobegnil; zakaj z njim je bila Dana, njegova mladost. Pa je vstal in šel, dasi je zdravnik prorokoval, da ne pojde, ali če pojde, da ne pride. Prišel je v domovino in zrl mladost in domovino kakor skozi motno steklo; prijatelj, ki ga je srečal, mu je rekel, da je Štefan deset let spal, da se ni razvijal. Štefan pa je bil vesel v svojem srcu, da je „segal med zvezde“ in se ni — razvijal; a imponiral mu je drug znanec, ki je rekel, „da je človek za to na svetu, da žre“, češ, ta je vsaj mož, grča — živina in tedaj se je zopet spustila senca k njemu in boreč se z njo v srcu, je zašel v pritlično hišo: tu je pil, edini gost, pogrebec njegove matere Damijan ter mu dal razumeti, kako je — čisto pozabil na grob materin, dasi je pred tremi leti tako jokal zanjo. Takrat pa je bila mrtva tudi Dana. In Štefan je spoznal, da je bil preslab, in je šel iz mesta na polje. Tam je v zraku ugledal vojsko orjaških jezdecev, „ki so se podili od juga proti severu, nikoli ne postali, nič ne premišljevali, nič dvomili... vojsko, polno moči, poguma in samozavesti... šumela je in bučala nad njim iz neskončnosti v neskončnost... nad njim slabotnim, strahopetnim, med krtinami tavajočim.“ On je šel „v noč in pozabljenje“ (smrt?), v gorah pa je odmevala zmagoslavna pesem o prihodnosti. — Posnetek:

Umetnik, ki mu sega volja preko moči, je Jakob Jerebičar. Moralist, ki mu sega volja preko moči, je Jošt (ki je pa po strani tudi umetnik). Kaj pa je tretji junak Štefan Bratina? Hoče čuvati ideal svoje mladosti, pa ga ne more (kak ideal je to, je nejasno — spolna morala, trpljenje za pravico, delovanje za bližnjega, ali pa hinavstvo takega „delovanja“??); volja mu sega preko moči. Jerebičar in Bratina sta junaka vsaj takrat, ko obupata in gresta v smrt; Jošt je kukavnejši ter se hoče filisterski oženiti.

Petošolčeva moč se ni več „pokorila biču njegove volje“. Ali: „Njegova volja bi rasla bohotno, njegova moč venela in plesnila.“ Petošolcu je „ostala samo še volja, ki je zmirom smešna in usmiljenja vredna, kadar je žalujoča vdova.“

Blagor tistim, ki „imajo v obnemoglosti še toliko moči, da obupajo“.

Joštu ne pride nobeno spoznanje o pravem času in na pravem kraju. Tisoč misli mu je v glavi, tisoč ciljev pred očmi, a ne izvrši in ne vtelesi ničesar, le sanja o delu in o zmagi; misli na smrt, a že naprej ve, da bo priplaval iz vode; umazan je v duši, a se ne upa povedati, ali pa se naknadno na vnanje kesa; posluša „šepetalca v duši“ (vest, kes) in vidi po grdih činih „neprijetne sanje“; trka se na prsi, ko poljublja; toži gluhim zvezdam o nedosegljivi sreči — nečistnik, slabič. — Cankarjeva tendenca (ideja):

Z Melitto je izginil Nagode, sinjeok, zlatolas fant, „veseljak, sovražnik skrbi, resnobe in dela, zaljubljen vedno in na mnogih krajih, v lepe in grde, mlade in stare ženske...“ O umetnosti ni govora, dokler ne bomo priznali resnice, da mora umotvor biti v pravem sorazmerju z dušo; visoka duša, visok umotvor, banalna duša, banalen umotvor, a vedno sorazmerno. (Zakaj duša, ki je pravična, ustvari spako po svoji podobi.)

Nobenega kesa, nobenega dvoma, nobenega premišljevanja, elementarna in instinktivna moč, pogum in samozavest. Odločuje in odloči le moč. Umetnik je, kdor ima moč, ne kdor ima voljo. Sploh je bodoči človek človek moči. Vse ostalo naj umre.

„Že smo v ponižni manjšini mi, ki imamo malo volje in malo moči, pa obojega v precej enaki meri.“ Pravijo, da je pomehkužena in oslabela naša doba: v nas vseh, mislim, da je volja zmirom višja in predrznejša, moč zmirom ohlapnejša in lenejša.*

Cankar zameta voljo in hoče na nje mesto moč. Razstoljuje voljo in ustoličuje moč. — Pogled v Cankarjevo dobo bodočnosti:

Naša šolska mladina, kolikor ni silno ženialna, se bo morala uničiti, a zlasti bo ves slovenski narod napravil „harakiri“, zakaj brez dvoma ima več „volje“ nego „moči“ (po Cankarjevi terminologiji). Ostali bodo le grivasti jezdec, polni moči in poguma, a — ker pride tudi med njimi do tekme, se bodo končno utopili vsi do — enega; kako se bo neki ta pisal? — Rešitev:

α) Kaj misli pisatelj z besedo „volja“ in kaj z besedo „moč“? Moč je menda prirojena zmožnost, pa katera? Telesna ne; torej duševna. Pa katera? Moč intelekta, fantazije, čuvstva? Pri petošolcu Perjvcu ni intelektualne moči, Jerebičar menda nima moči fantazije in afekta, Jošt in Bratina pa ne moči v — volji. Iz tega zadnjega pa se jasno vidi, da se že s formalnega stališča ne da staviti moč in volja druga z drugo v nasprotje; zakaj ena je lahke lastnosti druge. Za Jošta in Bratina je torej Cankarjevo nasprotje — sofizma, ki je pa Cankar ni zakrivil vedoma (imel je kakor petošolec „voljo“, moči pa ne).

Kaj pa je pravzaprav Cankarjeva volja? Kar imenuje Cankar „voljo“, to ni volja, ampak želenje, hrepenenje, teženje, torej elementi, iz katerih se razvije volja kot njih maximum, če se izpopolnijo z umstvenimi činitelji, zlasti s sodbo o dosegljivosti in nedosegljivosti ciljev. Njegovi ljudje so ljudje brez volje (le tu in tam se zasveti kakor poedino hotenje), t. j., brez trajne dispozicije za maximum hotenja. Brez volje je Jošt, brez volje je Bratina. Cankarjevo nasprotje „volja: moč“ je za ta dva tudi stvarno sofizma, ker teženje brez maksimalne moči sploh ni volja.

Nedvomno so ljudje, ki ne izvršijo nobene misli, ker se ustrašijo zadnjega koraka, ter se razburjajo, ker opažajo svojo omahljivost, a istina je tudi, da je tako samospoznanje začetek boljšanja, t. j., da se zopet ne zasačijo pri

nemoškem polovičarstvu, izvrše drugič svoj naklep. Kakor hitro namreč nadvlada spoznanje, da je mogoče kaj izvršiti, se rodi volja in z njo se rodi čin oziroma moč za izvrševanje. Volja in moč (prav za prav zavest moči) nista dejstvi, ločeni drugo od drugega, marveč sta v svojem nastanku tesno zvezani; rekel bi: zavest možnosti rodi voljo, a volja je moč za izvrševanje, če že ne za izvršitev (v tem slučaju človek v duši izvrši čin in le na vnanje in iz vnanjih vzrokov propade, kakor junaki jake volje in zelo močni značaji v tragedijah.) Jošt nima volje in zato ne moči za čin, na katerega meri volja.

β) Na drugi strani pa išče Cankar kavzalnost tam, kjer je ni. Namesto takih duš, ki oklevajo ob vsakem činu in ob vsakem grehu, bi trebalo po Cankarju jakih ljudi, ki elementarno uživajo in so zato tudi pravi umetniki. (Kako naj tak elementarno silen umetnik dela umotvor sedem let, pa je platno golo?) Tu je Cankar spojil kavzalno dvoje pojavov, ki si pa nista kakor vzrok in učinek, ampak se moreta pojaviti vzporedno; kot tretjo vzporednost jima jaz lahko navedem elementarno jezo, ki pobije v navalu vse okoli sebe, kot četrto pa — elementarno navdušenje, ki (ustrahite se!) govori veličastne besede itd. itd. Vse to so izlivi močnih dušnih razpoloženj. Kdor elementarno uživa, more zato biti še vedno slab umetnik. Sploh pa je brezdomno, da umotvori niso vedno le plod običajnih, kratkotrajnih afektov ali instinktivnih porivov (v teh izvirajo čisto lirske stvari); v mnogih umotvorih deluje sigurno intelekt veliko vlogo, ozir. fantazija, ki jo vodi in ureja intelekt. — Konec: Zakaj se Cankar že ni utopil po zgledu petošolca Perjevca?

Seveda poreče Cankar: „Ja z pa se zavedam, da sem prav rešil nalogo in ta moja zavest je za mene mero-dajna in zato se ne utopim.“ Kako mu naj izpodkopljemo to zavest? V takozvani umetnosti, o kateri toliko govori, ne pripušča niti umstvene analize (kamoli dokazovanje) in: je spričo tega debata nemogoča. Ali zadnji čas se spušča včas na polje, kjer gospoduje intelekt; tu mora pripuščati in uvaževati dokaze in filozofska dejstva in vzeti na znanje to-le: Vsa njegova „Volja in moč“ sloni na napačni premisi, kakor da sta to pojava brez notranje zveze med seboj. In s tem pade vsa stavba... Cankar je z „Mino“ in z „Belo Krizantemo“ zašel iz čiste beletristike na meje filozofskega člankarstva. A prej ali slej se bo uveril, da je tudi tu treba ne samo „volje“, ampak tudi moči; da se pa dobi ta-le, za to je treba težkih študij. Na polje filozofiranja so ga spravile kritike; hotel se jih je obraniti v napol beletristični obliki, da lahko karikira. Tudi pričujoča knjiga je odsev javnih umetniških debat; „Jerebičar“, ki si ga misli Cankar, še živi v Ljubljani; on je dal povod „Volji in moči“ oziroma spisu „Melitti“, ki je bil pač prvi. — Uvertura je petošolec in obenem karikatura. Zadnji spis je ob koncu beletristno lep in bo poleg uverture našel največ čitateljev. Drugi spis, mestoma fin in impresijski nians, bo prečital malokdo.

Dolinar Jakob: Iz devete dežele. (Predpustna igra o naprednem carju in o parlamentu.) (V Ljubljani. Tiskal in založil Dragotin Hribar. Str. 20; cena 50 vin.) Izvrstna satira na visoki ofic. demokratizem! Car, ki koraka tako, da mu je vsak korak zgodovinski dogodek, ki pa še današnjega dne ni videl trave, izrazi prirodi ob prvem pogledu nanjo svoje „priznanje“ in ji da red zlatega velbloda. Po zgledu drugih potentatov si je bil naročil „dvornega demokrata“, ki naj bi zvesto oponiral; ker pa se ta-le ob petju himne ni odkril, ga da — navidez — obglaviti: a ker je justični umor treba kaznovati, pošlje pravosodnega ministra v pokoj. De-

mokrat, kateremu je diplomat seveda zopet nataknil glavo, iznova oponira, češ, kak je to napredek, če se zahteva vseučilišče, pa ni ljudske šole, če se snujejo umetniške galerije, ko pa milijoni prosijo kruha, ter končno nasvet je caru parlament. A car je bil svojega demokrata že prekosil ter si sam „omislil“ parlament, ker ima dandanes že vsak boljši dvor svoj državni zbor. Diplomati je opozarjal cara, da je marsikateri občni zbor pregnal vladarja, in že je car omahnil v svojem mnenju ter pritrldil predlogu, naj se vprašanje parlamenta odkaže odseku, da tam na veke zaspi; kar pridejo ministri in slugi, ki so bili poslani v tuje države si ogledat parlamentarno življenje, ter carju ad oculos pokažejo, kakšen je parlament: minister igra predsednika državnemu zboru, slugi in stražarja pa poslance, kažoč občinstvu hrbet; začne se divje psovanje in bučno obstruiranje, ki traja tako dolgo, dokler predsednik ne razdeli — denarja. Car, dvor in poslanik, vsi navdušeno ploskajo. Zadovoljen s poizkusom, ustanovi car zares parlament.

„Slovenski citati in aforizmi.“ O tej knjigici ki smo o njej poročali v zadnji številki „Slovana“, nam piše odlični Slovenec: „(V knjigi) manjka najpotrebnejše in najaktualnejše poglavje, poglavje o ljubezni in delu za narod in domovino. Beseda Slovenec-Slovan se nikjer ne omenja, „narod“ nikjer, pa tudi „značaj“ nikjer. O „ljubezni“ je kar 50 aforizmov Pajkove, o domu, t. j., o domovini pa 10... Silno treba je dodatka: aforizmi o narodu in o domovini, o lepoti in bogastvu našega jezika, nadalje o potrebni zvezi z Jugoslovani... Najbolj znane izreke je (g. Slavko Klepec) ali prezrl ali jih nalašč ni sprejel, n. pr. Prešernov „Največ sveta...“, Jurčičev „Tvrđ bodi...“ itd. Tudi o planinstvu ni enega citata“. — Tem izvajanjem pritrjujemo, saj smo že zadnjič pisali, da v knjigi pogrešamo besedo „Slovenec“ ali „Slovan“.

„Veda“. (Dvomesecnik za znanost in kulturo. Izdajajo in urejujejo Albert Kramer, Ivan Prijatelj, Mihajlo Rostohar, Bogumil Vošnjak. Leto I. Tiska in zalaga „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček v Gorici. Vsak zvezek 6 pol. Cena (na leto) 8 K.) Poročilo o tej najnovejši slov. smotri priobčimo prihodnjič.

Vuk Dojčević, srbski Pavliha. V „Letopisu Matice Srpske“ (zv. 10. za l. 1910) je začetek razprave dr. Boška Petrovića: „Roman o porednežu“ in „Pripovedovanja Vuka Dojčevića“. Vuk Dojčević je plod tiste šaljive in moralno-tendenciozne literature, ki je v 16. stoletju zacvela na Španskem in preplavila potem Francijo in Nemčijo („Figaro, Richardsonovi romani, Le Sageov Gill Blas, dalje Simplicius Simplicissimus, Moscherosch itd.) Vuk Dojčević je dvoril dolgo časa Ivana Crnojevića, gospodarja nad Zeto in Črno goro, ki je v narodu znan kot Ivan-beg (1465—1490), pozneje pa je, že star, živel na dvoru njegovega naslednika Djurdja Crnojevića, sina in naslednika njegovega. Pripovedoval je mlademu svojemu gospodarju, kar se mu je zgodilo znamenitega za Ivan-bega, in te pripovedke so se ohranile med narodom. Pisatelj Stjepan Ljubiša (1824—1878) jih je obdelal.

GLASBA.

Novi akordi. (Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek. Izhaja 6 krat na leto. Cena za leto 10 K. Založništvo L. Schwentner v Ljubljani.) — Ta ugledna naša glasbena smotra je nastopila v 10. letnik in obhaja torej nekaj jubilej. V „glasbeno-književni prilogi“ l. letošnjega zvezka se uredništvo spominja tega pod geslom „Tages Arbeit itd.“, a „brez govornikov, trobil in plapola-

jočih trobojnic“, češ, govornikov imamo dosti, delavcev pa premalo. (Bolje bi bilo reči: „Govornikov imamo malo, delavcev pa premalo“, zakaj faktično nam manjka vsega.) V opombi na str. 6 se urednik g. dr. Gojmir Krek vpraša, ali je zagrebški Vilhar slovenski ali hrvatski umetnik. Upravičenost tega svojega vprašanja utemeljuje s tem, da baje „priča ravno značaj narodne pesmi o veliki razliki med slovenskim in hrvatskim bitjem. Kulturi obeh narodov gresta sicer paralelna pota, a ista pota to že davno niso več.“ Ne vem, kako daleč pozna dr. Krek hrvatsko narodno pesem, tudi ne vem, ali pozna Belo Krajino in iztočni slovenski Štajer in Istro, a to vem, da so njegove besede zelo slične primitivnim trditvam z jezikoslovnega polja, češ, hrvatski in slovenski jezik sta precej različna; da, ako vzamemo ekstremne točke; sicer pa je vse polno prehodov. Tako bo pač tudi v glasbi. Besedilo narodnih pesmi prehaja iz hrvatskega v slovensko tako polagoma, da ni meje, a iz tega smemo že a priori sklepati, da bo tako tudi z melodijami; analitično pa je to lani dokazoval profesor Beranič (mislim v „Času“). Vzhodnoslovenska pesem nagiblje na hrvatsko stran in se oddaljuje n. pr. od gorenjske. Nič ne dvomim, da bo kaka iztočnoštajerska melodija sličnejša katerikoli hrvatski nego kaki gorenjsko-bohinjski. Sploh je neprimerno, baš pri narodnih proizvodih jemati merilo umetno nastalih vnanjih mej; oddaljenost ozir. sosedstvo tu odločujeta. A ako bi bila tista razlika? Kje pa je ni v živem gradivu? Ali je ni med severonemškim bitjem in južnonemškim? In vendar je nastala absolutna kulturna enota. Ali je ni med Neapolitancem in Furlanom? In vendar je nastala ena kulturna enota! Jedva bi dandanes kdo vprašal: Ali je pruski ali švabski komponist? In mi, ki se hočemo meriti z združenimi Prusi in Švabi, mi minuciozno-natančno delimo in vprašamo: Ali je to slovenski ali hrvatski komponist? — Večkrat sem že mislil: Treba nam bo železnega kancelarja kulture, ki bo po sili zvaril te glave, ki s tako silo in v svojo škodo hočejo narazen! Ali je nemškega komponista individualnost s tem morda prikrajšana, če se šteje pod en veliki nemški narod? —

Instrumentalna glasba je v tem zvezku zastopana z dvema klavirskima točkama (prva „Morje I.“ spada med programsko muziko, moto je skladatelj vzel iz Aškerčevih „Jadranskih biserov“). Skladatelj Adamič kaže od dne do dne napredek, ne samo v mešanem zboru, temveč tudi v klavirskem stavku. Ali ne bo že enkrat Gl. M. vsaj pri šolskem koncertu pokazala, da imamo tudi nekaj klavirskih točk? Prav tako bi bila tudi izvajanja vredna Gerbičeva „Mazurka“ za klavir. Ostale točke so vokalne. A capella zbora: Mirk „Katica“ za četverospjev ter Pavčič „Kaj ve misli“ za mešan zbor sta lepi koncertni točki, ki bosta imeli vedno lep uspeh.

Na „Nove Akorde“ smemo tudi v novi obliki biti ponosni in zato jih vsem najtopleje priporočamo. K.

Koncert „Glasbena Matica“ pod vodstvom koncertnega vodje g. M. Hubada se je vršil 5. februarja t. l. Na sporedu so bila večinoma dela domačih skladateljev. Glasbena Matica in z njo koncertni vodja g. M. Hubad smeta biti ponosna na ta svoj koncert; brezdvoma je Glasbena Matica s tem preprostim koncertom, ki pa zahteva obilo truda, za razvoj slov. glasbe storila desetkrat več kakor z vsemi oratoriji, ki jih je v prejšnjih letih tako negovala. Žal, da nimamo poleg Glasbene Matice nobenega zbora, ki bi prinašal sistematično nove slovenske stvari. Zato se pač vsi zbori z neko pieteto obračajo na Glasbena Matica, kajti le kar ta izvaja, to je dobro. — Naša domača glasba je še

takorekoč v povojih in se ne more meriti s tako visoko slojčno glasbo drugih narodov. Že vsak Ferjančič, Krek, Aljaž, Juvanec, Gerbič, Adamič in Jenko je za nas večjega čaščenja vreden, nego svetovno znani muziki drugorodcev. Le narod, ki časti svoje duševne prvake, tudi če so majhni v primeri s tujci, le ta se bo razvil. Koncertni vodja je sestavil večino sporeda iz Novih Akordov. — Vse točke koncerta so bile izvajane s preciznostjo, da, če se vpoštevata še številnost zborov, naravnost z bravuro. Kdor pozna, koliko težav dela jasna izgovarjava pevcu solistu, ta se mora čuditi gigantski energiji, s katero je koncertni vodja zbor Glasbene Matice toliko izvežbal, da se vsaka beseda lahko razume. V tem koncertu pa nam Hubad ni samo pokazal nove pesmi, temveč tudi prehod od prozode, lahko bi rekli, narodne umetne pesmi k pravi umetni pesmi. Med zastopnike prve kategorije spadajo Fr. Ferjančič in Jakob Aljaž, ki kot komponista ne moreta (ali pa nočeta) zatajiti svojega stanu. V pesmi: Tone solnce, tone . . . (Ferjančič) kakor tudi iz veličastne „Divna noč“ (Aljaž) veje globok cerkveni duh, manjka samo še orgel med igro in poslušalec bi mislil, da sliši globoko zamišljen cerkveni zbor. „Pastir“ je brezdvomno po muzikalni vrednosti med vsemi točkami v sporedu na zadnjem mestu, — pa je vsled temperamentnega podajanja najbolj vplival na poslušalce. Gerbičev „Rožmarin“ je krasen trospev, ki bi pri

kakem komornem večeru napravil večji efekt. G. Krek je bil zastopan z dvema zboroma „Tam na vrtni gredi“ in „Kakor bela golobica“, zborov, polna svežega življenja, mestoma opremljena s prav drznimi modulacijami, ki vendar nikdar ne žalijo ušes. In Emil Adamič? Ima pač srce in razum na pravem mestu. Iz vseh njegovih kompozicij dije neka nepri-siljena naravna ljubkost, in zato ni čuda, če postaja Adamič od dne do dne bolj ljubljenec vseh pevskih zborov.

NAŠE SLIKE.

Meštrovici: Prehod čez Aheron. (Umetniška priloga). Prizor iz podzemlja, kamor so se grške duše selile po smrti. S stokanjem umirajočih teče v podzemlju reka Aheron; črni Kokytes buči kakor bi tulil od žalosti za umrlimi; Pyri-flegeton se vali v plamenu; strašen je Styx, ki v temi priteče s strmeče pečine; šele iz Lete pijejo duše pozabljivost življenja. Charon je voznik; vrnitve ni. Aherontski motiv je sprejel v svoj „Pekel“ „Divine Komedije“ tudi Dante. Tudi pri njem vozi Charon duše izgubljene izpod neba modrine preko Aheronta na drugo stran reke, „kjer krop in led in večne so temine.“ Danteju je pesnik Vergilij v podzemlju pokazal ta prizor peklenske strahote, ko so duše, trudne, brez odela prebledele, v strahu vztrepetale, „Boga so, starše svoje preklinjale, človeštvo, rojstva kraj in čas in seme, ki s starši vred so iz njeja pognale.“ (Dr. Debevec). Prevezel je Charon tudi Danteja in Vergilija; tedaj pa silen potres strese strašni prostor, „iz solznih tal obenom vihra butne, vse križem rdeče bliskati se jame, in Dante se je onesvestil (Meštrovici nam kaže ta grozni hip — Danteja in Vergilija na desni).

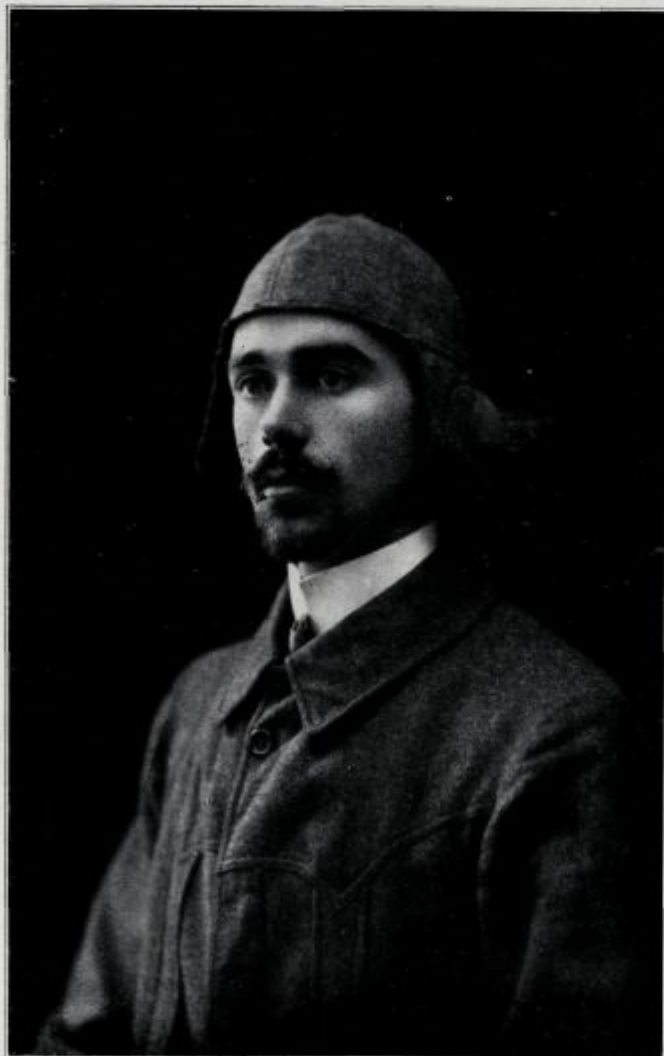
Iveković Otton: Ivo Vojnovič. Kakor smo svoj čas sporočili, objavljamo za 25-letnico književnega delovanja Ivo kneza Vojnoviča, avtorja „Ekvinociju“, „Dubrovački Trilogiji“ itd., prevod divne njegove lirsko-dramatske pesnitve „Smrt majke Jugovičev“. Vojnovič, najznamenitejši sedanji jugoslovanski dramatik, je dramaturg gledališča v Zagrebu. Barjak tar nosi barjak — krstaš (prapor — križoš) v boj za „krist častni i slobodu zlatnu“ na Kosovo. — Jug Bogdanova kula (stolp), srednjeveški srbski grad.

Tomislav Krizman: Pokojnemu pesniku Vladimiru Vidriću. (Umetniška priloga). Vidrič, sin slovenskega očeta, velenadarjen mlad hrvatsko-srbski pesnik klasično-artistične smeri, je umrl nekako pred poldrugim letom; njegovemu spominu so hrvatski in srbski pesniki in pisatelji posvetili „Almanah hrv. i srpskih pesnika i pripovedača 1910“, od koder je vzeta ta slika.

Krezičev stan v Lučinah. (Bosna). Po fotografiji.

Chillon, grad, iztočno ob Ženevskem jezeru; v podzemskih ječah tega gradu je bil od 1530—1536 zaprt Fr. Bonnard, prior, ki je branil svobodo ženevsko proti vojvodi savojskemu in proti škofu. To je snov Byronove pesnitve „The prisoner of Chillon“, ki jo je prevedel Vraz („Sužanj Šiljonski).

Eduard Rusjan (Po fotografiji): slavni slovenski aviatičar, ki se je ponesrečil v Belgradu.

EDUARD RUSJAN.

Slikarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
 hišvena pleskarja

Delavnica: Igriške ulice št. 8
 Telefon 154

BRATA EBERL

LJUBLJANA

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
 silo

Trgovina in pisarna: Miklošičeve
(Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg števil. 3

(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOŽOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

TOVARNA

POHIŠTVA

POŠTNOHRAN.
KONTO št. 827375
TELEFON št. 58.

IVAN MATHIAN

C. IN KR. DVORNI ZALOŽNIK ARHITEKT ZA NOTRANJŠČINE V LJUBLJANI

Umetno mizarstvo, tapetarstvo, preprogarstvo, kiparstvo in strugarstvo.

Založnik N. V. c. in kr. avstro-ogske vojne mornarice; c. kr. avstr. drž. železnic; c. kr. priv. južne železnice.

Podjetje za cele oprave stanovanj, hotelov, sanatori, pisarn, toplic itd. — Ceniki in risbe na razpolago.

Najbolj varno naložen denar!
Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa do
: 31. decembra 1910 :
nad 564 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
čez 40 milijonov kron

Rezervni zaklad nad
1,200.000 kron.

Mest. hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, v Prešernovi ulici številka 3,

sprejema vloge vsak dan in jih obrestuje po 4 $\frac{1}{4}$ % brez odbitka. Nevzdignjene obresti pripisuje vsakega pol leta h kapitalu. Sprejema vložne knjižice drugih denarnih zavodov kot gotov denar. Denar in knjižice se lahko pošiljajo po pošti. Za varnost naloženega denarja jamči zraven rezervnega zaklada še mestna občina ljubljanska z vsem premoženjem in z vso davčno močjo. **Izguba vloženega denarja je nemogoča**, ker je po pravilih te hranilnice, potrjenih po c. kr. deželni vladi, **izključena vsaka špekulacija** z vloženim denarjem. Za varčevanje ima vložene lične domače hranilnike, v podpiranje slovenskih trgovcev in obrtnikov pa **Kreditno društvo**. Posoja na zemljišča po 5%, in proti poplačevanju dolga po najmanj $\frac{1}{4}$ %. Dolжник pa more svoj dolg ~~poplačati~~ poplačati tudi poprej, ako hoče. Posoja se tudi na menice in vrednostne papirje. ~~poplačati~~